

BOTANICUM

KASVITIETEEN TIEDOTUSLEHTI • 6/2023 • 19.12.2023

Helsingin yliopiston Luonnontieteellisen keskusmuseon Luomuksen kasvi- ja sienitieteen yksikkö sekä Viikin kasvibiologia

Vastaava päätoimittaja Marko Hyvärinen (@helsinki.fi), toimittaja Leena Helynranta (@helsinki.fi)

LUOMUS

LUONNONTIETEELLINEN KESKUSMUSEO

Henkilöstöuutisia

1.1.–31.5.2024 **Otto Miettinen**, sieni- ja sammaltiimin intendentti, on sapattivapaalla Sloveniassa. Perhe on mukana Ljubljanassa, ja Otolla on käytössä työtila Slovenian metsäntutkimuslaitoksessa (Gozdarski Inštitut Slovenije), jossa hän tekee yhteistyötä sienitutkija **Tine Grebencin** kanssa.

1.11.2023–31.1.2024 **Ilya Viner** työskentelee tutkijana **Viacheslav Spirinin** hankkeessa *A survey of Auriculariales and Sebaciales in Sweden*. Rahoitus tulee Ruotsin Artdatabankenilta, mutta Ilya työskentelee Luomuksessa. **Ilya Viner works as a doctoral researcher in the research project *A survey of Auriculariales and Sebaciales in Sweden* by Viacheslav Spirin. The funding for the project comes from Artdatabanken, Sweden, but Ilya's employment is through Luomus.**

1.2.–30.6.2024 **Ilya Viner** työskentelee sieni- ja sammaltiimissä Otto Miettisen sapattivapaan aikana. Ilya määrittää kokoelmissa olevia ja niihin liitettäviä kääväkkäitä sekä tekee laboratoriotöitä tyyppinäytteiden DNA-sekventointiin liittyen. **Ilya Viner will be working in the Mycology and Bryology Team while Otto Miettinen will be on sabbatical. Ilya will determine and organize fungarium's *Aphyllophorales* collections and perform molecular laboratory work of type specimens.**

New person joining the **Museomics Research Group** (Principle Investigator curator **Péter Poczai**)

1.1.2024–31.12.2027 **Zoárd Vitold Kenessey**, AGFOREE doctoral student (MSc, Hungarian University of Agriculture and Life Science) will be working with the intriguing world of plant host-pathogen interactions. His current focus is about deciphering the evolutionary dynamics of Oomycetes, specifically *Peronospora sparsa*, in conjunction with Nordic *Rubus* species. Employing advanced museomics techniques, he explores the historical genomes of these pathogens within herbarium specimens, aiming to uncover their evolutionary secrets across time.

Miettinen

Viner

Kenessey

Vierailijoita

20.–24.11. **Mathias Vust**, Sveitsi, University of Neuchâtel. *Herbarium Erik Acharius (H-ACH)* -kokoelma, erityisesti *Schleicherin näytteet*. Yhteyshenkilö Leena Myllyys.

Matkoilla

20.10.–20.11. **Otto Miettinen**, Slovenia, seminaariosallistuminen, maastotöitä, vierailu Slovenian metsäntutkimuslaitoksella.

28.–29.11. **Marko Hyvärinen** ja **Matti Sahla** (biodiversiteetti-informatiikan yksikön johtaja), Itävalta, Wien, **Consortium of European Taxonomic Facilities** (CETAF) 54th General Assembly.

Apulaisprofessorihaut ovat edenneet

Luomuksella on ollut bio- ja ympäristötieteellisen tiedekunnan kanssa auki kaksi apulaisprofessorin tehtävää.

Kasvisystematiikan apulaisprofessorin tehtävään tuli hakemuksia 43 ja valmisteluryhmä kokoontui 13.12. valitsemaan kärkihakijat. Valmisteluryhmään kuuluvat professorit Yrjö Helariutta (pj), Ari Mähönen ja Liisa Holm sekä dosentit Pasi Sihvonen ja Henry Väre. **Biodiversiteetin apulaisprofessorin** tehtävään tuli hakemuksia huikeat 59 kappaletta. Valmisteluryhmään kuuluvat professorit Craig Primmer (pj), Ville Mustonen ja Frauke Ecke sekä dosentit Maria Heikkilä ja Enrico Di Minin. Valmisteluryhmä kokoontui 7.12. valitsemaan kärkihakijat ulkoisten asiantuntijoiden arvioitavaksi. Molemmat haut etenevät siis seuraavaksi ulkoisille asiantuntijoille ja varsinaisiin haastatteluihin ja opetusnäytteisiin päästään etenemään helmi-maaliskuussa. — *Laura Jensen-Eriksen, henkilöstöasiantuntija, yliopistopalvelut*

Saatuja rahoituksia

- Euroopan komissio myönsi rahoitusta **Biodiversa-tutkimushankkeelle** *Sienilajiston monimuotoisuuden seuranta ja kartoitus luonnonsuojelun tarpeisiin (Improved transnational monitoring of biodiversity and ecosystem change for science and society)*. Hankeverkostoon kuuluu 26 tahoa kuudestatoista Etelä-, Keski- ja Pohjois-Euroopan maasta: yliopistoja, tutkimuslaitoksia, sieniseuroja ja yritys. Yksi kumppaneista on **Luonnontieteellinen keskusmuseo**, jolle **Suomen Akatemia** ja **European Research Council** ERC myönsivät **250 000 €** hankkeen toteuttamiseen vuosina 2024–2026. Koko hankkeen koordinaattori on Kööpenhaminainen yliopiston **Jacob Heilmann-Clausen**, ja Helsingissä siitä vastaavat sieni- ja sammaltiimin intendentti **Otto Miettinen** ja häntä vuonna 2024 hankkeessa sijaistava yli-intendentti **Tuula Niskanen**. Hankkeeseen osallistuu myös suojelusuunnittelija **Tea von Bonsdorff**, erityisesti kansalaistiede-osion asiantuntijana. Tärkein Helsingissä toteutettava osa on sienten tyyppinäytteiden

DNA-sekventointi. Yhteistyötä tehdään myös sieniharrastajien kanssa sekvenssikirjastojen parantamiseksi, ja toteutetaan Euroopan laajuinen ympäristö-DNA koelaverkosto. — *Otto Miettinen, intendentti, sieni- ja sammaltiimi*

- **Maiju ja Yrjö Rikalan Puutarhasäätiö** myönsi **Marko Hyväriselle** ja työryhmälle **25 600 €** hankkeeseen *Helsinki 2100*. Siinä rakennetaan Kaisaniemen kasvitieteelliseen puutarhaan uusi osasto, jossa esitellään tulevaisuuden eteläsuomalaista kasvilajistoa.

Helsingin kokoelmat merkittävä lähde Turkin jäkälän inventoinnissa

Turkin jäkälistä ei pitkään aikaan ollut paljon tietoa, vaikka Itävalta-Unkarin aikaan sinne tehtiin joitakin tutkimusretkiä Wienistä käsin. 1960-luvulla kuitenkin Turkissa nousi uusi sukupolvi, joka on selvitelty maan jäkälälajistoa. Lisäksi saksalainen tutkija **Volker John** (Bad Dürkheim) erikoistui Turkin jäkälän tutkimiseen yhteistyössä turkkilaisten kanssa. Turkin jäkälän perusteellinen luettelo ilmestyi 2017 Johnin ja Turkin ”likenologian äidin” **Aysen Türkin** toimesta.

Sen jälkeen on tullut paljon uutta tietoa, josta **Şaban Güvenç** on pitänyt yllä tiedostoa Bursan yliopistossa. Uudessa julkaisussa lisistä on paljon tietoja Luonnontieteellisen keskusmuseon kokoelmista, joista John määrittäi satoja näytteitä

viime vuosina. Muutama laji on Turkille uusia, kuten *Ramalina elegans*, josta uudessa julkaisussa on kuva näytteestä ja etiketistä.

Näytteen on kerännyt Bolun maakunnasta **Risto Murto** 1983.

Toisen Turkille uuden rustojäkälän, *Ramalina bourgaeana*, on kerännyt Samsunin maakunnasta **Pertti Uotila** 1972. Monet muut lajit ovat uusia Turkin eri maakunnille, joita maassa on 81. Etenkin Düzce, Bilecik ja Kütahya saivat uusia havaintoja Helsingistä. Turkista olivat Murrin ja Uotilan lisäksi näytteitä keränneet **Mikko Raatikainen, Arto Kurtto, Mauri Korhonen ja Kristiina Hormia**. Lisäksi Helsingissä on paljon näytteitä, joita ei tässä yhteydessä lueteltu.

Fig. 5. The voucher of *Ramalina elegans* in the herbarium of the Botanical Museum Helsinki (H). (John & Güvenç 2023)

Lajistossa on edelleen paljon ratkaisemattomia ongelmia, joiden selvitykseen aineistoa tarvitaan. Suurin Turkin jäkälän kokoelma on Münchenissä (M). Turkissa näytteet ovat lukuisissa pienissä herbaarioissa. Tekijät valittavat, että nykyään jäkälän – ja muidenkin eliöiden – kerääminen ja tutkiminen Turkissa on pahoin vaikeutunut sekä ulkomaisilta että myös turkkilaisilta tutkijoilta viranomaisten kontrollin vuoksi. — *Teuvo Ahti, professori emeritus, sieni ja sammaltiimi*

John, V. & Güvenç, Ş. 2023: Additions to the checklist and bibliography of the lichens and lichenicolous fungi of Turkey II. — *Archive for Lichenology* 34: 1–47. [pdf ladattavissa verkosta](#)

Taitan tutkimusaseman uudisrakennuksen avajaiset 3. marraskuuta

Paula Kankaanpää ja **Jouko Rikkinen** osallistuivat Taitan tutkimusaseman uuden rakennuksen avajaisiin Wundanyissa, Keniassa 3.11.2023. Uudisrakennuksen alimmassa kerroksessa on muun muassa kaksi laboratoriotilaa, sen yläpuolella uusi keittiö ja ruokasali, teknistä tilaa ja näiden yläpuolella lukuisia majoitushuoneita. Kokonaisuuden kruunaa katettu kattoterassi, jota voi käyttää paitsi virkistäytymiseen,

myös seminaari- ja juhlatilana. Rakennuksen avajaisiin osallistui arvovaltainen Helsingin yliopiston delegaatio kansleri **Kaarle Hämerin** johdolla, Suomen suurlähetystön edustaja sekä monilukuinen joukko paikallisia yhteistyötahoja. Juhlallisuudet käynnistyivät **Risto Vesalan** säveltämän ja esittämän trumpettifanfaarin tahdittamina! — *Jouko Rikkinen, professori, kasvitieteeni*

- ▼ Lähdössä junalla Nairobista kohti Voita ja Taitavuoria. Kuvassa Helsingin yliopiston kansleri Kaarle Hämeri, maataloustieteiden osaston vanhempi yliopistonlehtori Fred Stoddard, valtiotieteellisen tiedekunnan dekaani Marjaana Seppänen ja Luomuksen johtaja Paula Kankaanpää.

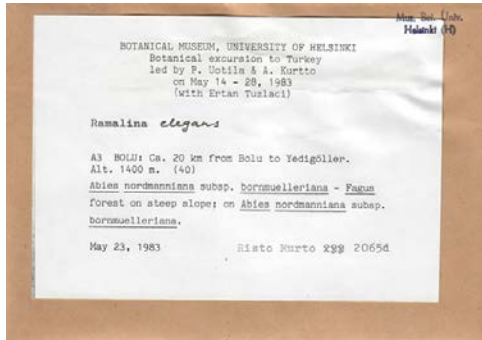

Fig. 4. Capsule of *Ramalina elegans* in the herbarium of the Botanical Museum Helsinki (H). (John & Güvenç 2023)

Kuvat Jouko Rikkinen

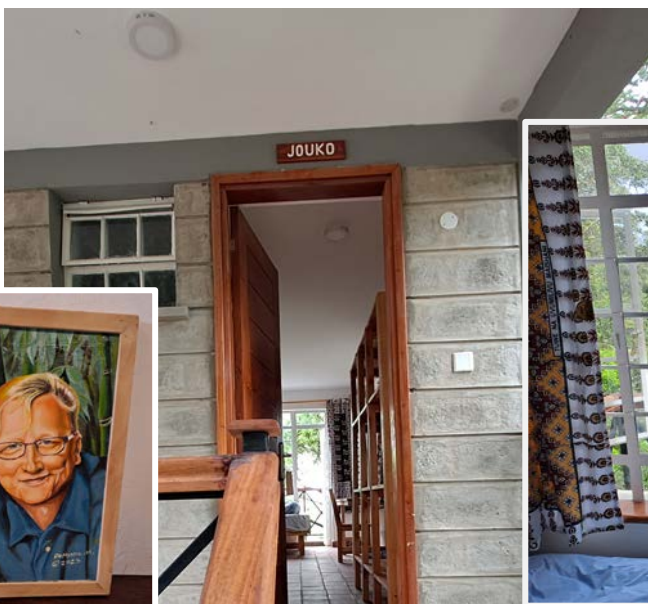

▲ Henkilökunta sai uudet Taita-paidat avajaisissa.

▲ Aseman työntekijä Ken Muhia Gitcheru ja potretti.

▼ Allekirjoittaneen potretti ja nimikkohuone.

Helsingin yliopiston uutinen: [Taitan tutkimusaseman tiloja päivitetty huippututkimusta varten](#)

Uusia julkaisuja

von **Bonsdorff**, T. & Kosonen, L. 2023: Vaskitatti. — *Sienilehti* 75(3): 4–6.

Bhandari, M., Pant, S., Tewari, S.D., **Enroth**, J. & Joshi, P. 2023: *Forsstroemia producta* (Neckeraceae) – New to Indian moss flora from Kumaun Region of Western Himalayas. — *Nelumbo* 65: 153–156.

doi.org/10.20324/nelumbo/v65/2023/172412

Fitzgerald, H., Kiviharju, E., Palmé, A. & **Hyvärinen**, M. 2023: Complementary analysis and implementation plan for conservation of crop wild relatives in Finland. — *Plants* 12, no. 18: 3313. doi.org/10.3390/plants12183313

Flores, J.R., Bippus, A.C., Fernández de Ullivarri, C., Suarez, G.M., **Hyvönen**, J. & Tomescu, A.M.F. 2023: Dating the evolution of the complex thalloid liverworts (*Marchantiopsida*): total-evidence dating analysis supports a Late Silurian-Early Devonian origin and post-Mesozoic morphological stasis. — *New Phytologist* 240(5): 2137–2150. doi.org/10.1111/nph.19254

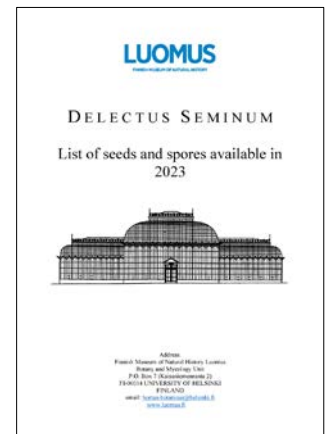
Hochkirch, A., Bilz, M., Ferreira, C.C., Danielczak, A., Allen, D., Nieto, A., Rondinini, C., Harding, K., Hilton-Taylor, C., Pollock, C.M., Seddon, M., Vié, J.C., Alexander, K.N.A., Beech, E., Biscoito, M., Braud, Y., Burfield, I.J., Maria Buzzetti, F., Cáliz, M., Carpenter, K.E., Chao, N.G., Chobanov, D., Christenhusz, M.J.M., Collette, B.B., Comeros-Raynal, M.T., Cox, N., Craig, M., Cuttelod, A., Darwall, W.R.T., Dodelin, B., Dulvy, N.K., Englefield, E., Fay, M.F., Fettes, N., Freyhof, J., García, C., Criado, M.G., Harvey, M., Hodgetts, N., Ieronymidou, C., Kalkman, V.J., Kell, S.P., Kemp, K., Khela, S., Lansdown, R.V., Lawson, J.M., Leaman, D.J., Brehm, J.M., Macted, N., Miller, R.M., Neubert, E., Odé, B., Pollard, B., Pollom, R., Pople, R., Asensio, J.J.P., Ralph, G.M., Rankou, H., Rivers, M., Roberts, S.P.M., Russell, B., **Sennikov**, A., Soldati, F., Staneva, A., Stump, E., Symes, A., Telnov, D., Temple, H., Terry, A., Timoshyna, A., van Swaay, C., **Väre**, H., Walls, R.H.L., Willemse, L., Wilson, B., Window, J., Wright, E.G.E. & Zuna-Kratky, T. 2023: A multi-taxon analysis of European Red Lists reveals major threats to biodiversity. — *PLoS ONE* 18(11): e0293083 [1–13]. doi.org/10.1371/journal.pone.0293083

Miadlikowska, J., Magain, N., Medeiros, I.D., Pardo-De la Hoz, C.J., Carbone, I., LaGreca, S., Barlow, T., **Myllys**, L., Schnull, M. & Lutzoni, F. 2023: Towards a nomenclatural clarification of the *Peltigera ponojensis/monticola* clade including metagenomic sequencing of type material and the introduction of *P. globulata* Miadl. & Magain sp. nov. — *Lichenologist* 55: 315–324. doi.org/10.1017/S0024282923000373

- Miettinen, O., Vlasák, J., Larsson, E., Vlasák, Jr. J., Seelan, J.S.S., Hernawati, Levicky, Q., Larsson, K.-H. & Spirin, V.** 2023: A revised genus-level classification for *Cerrenaceae* (Polyporales, Agaricomycetes). — *Fungal Systematics and Evolution* 12: 271–322. doi:10.3114/fuse.2023.12.14 *** Pörrökäävän (*Cerrena unicolor*) heimo *Cerrenaceae* on pieni, vain seitsemän pienen suvun taksoni. Tässä artikkelissa ehdotimme uusia sukurajauksia kuvaten kaksi uutta sukua trooppiselle lajistolle. Kuvasimme myös neljä uutta lajia Aasiasta ja Afrikasta. Suomen lajiston nimistöön ei tullut muutoksia.
- Miranto, M., Väre, H. & Hyvärinen, M.** (eds.) 2023: *Delectus Seminum*. List of seeds and spores available in 2023. 23 p. — Botany and Mycology Unit, Finnish Museum of Natural History Luomus, University of Helsinki. pdf ladattavissa verkosta
- Myllys, L., Pino-Bodas, R., Velmala, S., Wang, L.-S. & Goward, T.** 2023: Multi-locus phylogeny of *Bryoria* reveals recent diversification and unexpected diversity in section *Divaricatae*. — *Lichenologist* 55: 497–517. doi.org/10.1017/S0024282923000555
- Schoutteten, N., Yurkov, A., Leroux, O., Haelewaters, D., van der Straeten, D., **Miettinen, O.**, Boekhout, T., Begerow, D. & Verbeken, A. 2023: Diversity of colacosome-interacting mycoparasites expands the understanding of the evolution and ecology of *Microbotryomycetes*. — *Studies in Mycology* 106: 41–94. doi.org/10.3114/sim.2022.106.02 *** Ruostesientien sukulaisissa on sieniloisia, joilla on sekä rihmamainen että hiivamainen elinvaihe, ja artikkelissa on kirjoittajia molempien tutkimustraditioiden puolelta. Nathan Schoutteten Gentistä keskittyi väitöskirjassaan *Microbotryomycetes*-luokan sieniin. Suomessa aiemmin tunnettu loisnapikka (*Colacogloea peniophorae*) osoittautui ryhmälajiksi; tässä artikkelissa kuvattiin *Colacogloea fennica* helsinkiläiseen materiaaliin perustuen. Suomessa on muitakin lajeja, kaikki valtanyhäkän (*Peniophorella praetermissa*) loisia.
- Sennikov, A.N. & Kozhin, M.N.** 2023: Taxonomic revision of the *Erigeron acris* group (*Asteraceae*) in Murmansk Region, Russia, reveals a complex pattern of native and alien taxa. — *PhytoKeys* 235: 83–128. doi.org/10.3897/phytokeys.235.111020
- Yurchenko, E., Larsson, K.H., Riebesehl, J. & **Miettinen, O.** 2023: *Steccherinum filiferum* sp. nov. from the neotropics, and a new combination for *Odontia laxa*. — *Mycotaxon* 137(4):773–786. doi.org/10.5248/137.773 *** Perinteikäs sienitaksonian lehti *Mycotaxon* lopettaa. Viimeisessä numerossa ilmestyi pieni karakoita (*Steccherinum*) käsittelevä artikkelimme.

Delectus Seminum 2023

Kasvi- ja sienitieteen yksikkö julkaisi 5.12. siemenvaihtoluettelon 2023 (ks. Uusia julkaisuja Miranto ym.). Se sisältää 152 erää Suomesta vuosina 2014–2023 kerättyjä siemeniä ja itiöitä sekä parananjättilumpeen kokoelmakasvihuoneista. Luettelo julkaistiin kasvitieteellisten puutarhojen verkoston BGCI:n (Botanic Gardens Conservation International) kehittämässä [uudessa verkkotyökälussa](#). Työkalun etuna ovat tehokkaat haku- ja suodatusmahdollisuudet, jotka nopeuttavat haluttujen taksonien siementen löytämistä. *Delectus Seminum* 2023 on [ladattavissa pdf-muodossa](#) Luomuksen sivuilta ja tieto sen ilmestymisestä lähetettiin 244 siemenvaihtokumppanille eri puolilla maailmaa. — Mari Miranto, kokoelmakoordinaattori, kasvitieteellinen

Siemeniä opetukseen ja tutkimukseen puutarhojen siemenvaihdon kautta

Kasvi- ja sienitieteen yksikkö välittää tutkijoille ja opettajille, luovutus sopimusta vastaan ja maksutta, siemeniä puutarhojen kansainvälisen siemenvaihdon kautta. Yksikön oman tarjonnan lisäksi (ks. *Delectus Seminum* 2023) siemeniä voidaan tilata eri puolilla maapalloa sijaitsevista kasvitieteellisistä puutarhoista, arboretumeista ja tutkimuslaitoksista. Siemenistä kiinnostuneet tutkijat voivat olla yhteydessä **Mari Mirantoon**. — Mari Miranto, kokoelmakoordinaattori, kasvitieteellinen, etunimi.sukunimi@helsinki.fi

Esiintymisiä

- Bonsdorff, Tea:** *Herkullisista ruokasienistä voi saada rajun myrkytyksen. Älä tee tätä yleistä virhettä.* Haastattelu, Iltalehti, 22.8. [iltalehti.fi](https://www.iltalehti.fi)
- Bonsdorff, Tea:** *Suomessa kasvaa maailman myrkyllisimmäksi kutsuttu sieni.* Haastattelu, Helsingin Sanomat, 23.8. [HS Turku](#)
- Bonsdorff, Tea:** *Myrkytystietokeskus on saanut satoja puheluita sienistä – mistä on kyse?* Haastattelu, MTV3 Viiden jälkeen, 15.9.
- Bonsdorff, Tea:** *Harva tunnistaa tämän Suomessa leviävän erittäin myrkyllisen, tappavan sienin: 7 tunnusmerkkiä.* Haastattelu, Iltalehti, 8.10. [iltalehti.fi](https://www.iltalehti.fi)
- Hyvärinen, Marko:** *Siemenpankki auttaa luonnonkasvien suojelussa.* Haastattelu, Ylen aamu, 4.12. [Katso Yle Areenassa](#)
- Johansson, Niko:** *Collections-based research in the natural history museum field.* Esitelmä seminaarissa *Object studies*, Taideyliopisto, 14.12. Seminaari käsittelee kokoelmien ja näyttöiden tutkimusta ja kuratointia taiteellisena ja tieteellisenä prosessina. Esitelmän esimerkki on Nikon oma tutkimus lintujen ja sienten välisistä vuorovaikutuksista. Esillä on myös muutamia Luomuksen näytteitä: tikkanahkoja sekä muutama kasvinäyte.
- Kantelinen, Annina:** *Haastattelu jäkälien lajiutumisesta.* Tutkimuksen paikka, Yliopisto 10/2023.
- Miettinen Otto:** *Importance of old growth forest stands and ecological and conservational importance of lignicolous fungi.* Esitelmä tilaisuudessa *Meeting on ecology and nature conservation value of fungi in urban forests*, Gozdarski Institut, Ljubljana, Slovenia, 23.10.

Erkki Vilpa 1929–2023

Kuva L. Kalleinen 2005

Rehtori, FL **Erkki Vilpa** kuoli Oulussa 30. lokakuuta 2023. Hän oli 94-vuotias, syntynyt Riihimäellä 19. maaliskuuta 1929. Hän toimi Helsingissä Arkadian yhteislyseossa ja hetken myös Suomalaisessa yhteiskoulussa, myöhemmin Jyväskylän normaalilyseon biologian ja maantieteen lehtorina vuosina 1962–1967, Oulun normaalilyseon biologian ja maantiedon yliopettajana (lehtori vuodesta 1974) vuodesta 1967 ja samana vuonna hänet valittiin vararehtoriksi. Oulun normaalikoulun rehtori 1987–1992.

Erkki opiskeli eläin- ja kasvitiedettä Helsingin yliopistossa 1950-luvulla, jolloin opiskelijoita vietiin luontoon **Mauno J. Kotilaisen** ja **Risto Tuomikosken** toimesta. Vuonna 1951 retki suuntautui Tervolaan ja Kuusamoon. Erkki oli yksi Tuomikosken ja **Hans Lutherin** johtaman Tvärminnen 1952 kurssin osallistujia, muita olivat muun muassa **Paavo Havas**,

Veikko Hintikka, **Leena Hämet-Ahti**, **Pekka Isoviita**, **Mikko Raatikainen**, **Tauno Ulvinen** ja **Yrjö Vasari**. Vuonna 1953 tehtiin retki Ruijaan. Erkki toimi retken johtajan professori **Aarno Kalelan** *Carex brunnescens* -aineiston prässääjänä.

Kouluuyhteisö tunsu Vilpan ahkerana, tunnollisena, osaavana ja suorapuheisena johtajana sekä käytökseltään aina vanhan ajan herrasmiehenä. Hän oli monipuolinen kulttuurin tuntija sekä taitava sanankäyttäjää. Sadat oululaiset ja lähialueiden oppilaat ovat olleet Erkin opissa. Hän oli myös innostunut koulunsa historiasta. Hän toimitti jo 1990 teoksen *30 vuotta Oulun normaalikoulua*. Martti Asunmaan kanssa hän julkaisi vuonna 2009 kirjan *Oulun pedagogio ja Oulun triviaalikoulu. Oulun skoulua vuodesta 1609*. Vuonna 2012 Erkki kirjoitti kirjan *Oulun normaalikoulun koululehdet, sisältö ja merkitys*.

Erkki Vilpasta henki lämmin luontosuhde, johon johdatteli biologian opettaja **Alpi Pynnönen**. Jo koululaisena hän oli osallinen, kun Riihimäelle perustettiin 8. maaliskuuta 1945 **Olli Heleniuksen** (myöh. **Halkka**) aloitteesta Riihimäen Lyseon luontokerho, joka sai nimekseen *Riihimäen Lyseon eläin- ja kasvitieteellinen seura*. Myöhemmin kerhosta käytettiin nimeä *Ratamo*. Se mukaili Suomen Eläin- ja kasvitieteellisen seuran nimeä *Vanamo*. Erkillä oli aikanaan kesäpaikka Lopella, lähellä Riihimäkeä, ja vuonna 1996 hän kirjoitti *Lopen kasviston*, jota hän tutki jo 1950-luvulla. Kastikka-tietokannassa (Luomus) on 11 063 Vilpan kasvihavaintoa Lopelta. Eläkevuosinaan hän laati lisensiaattityönsä *Lopen kasvistosta*. Luontoharrastus jatkui Oulussa.

Vilpa edisti monin tavoin Oulun seudun luontotuntemusta, toimien esim.

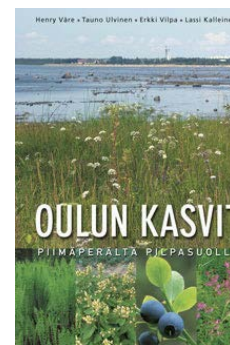
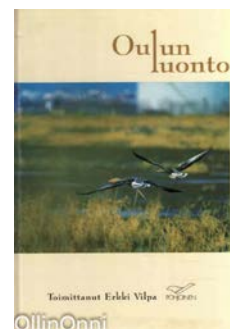
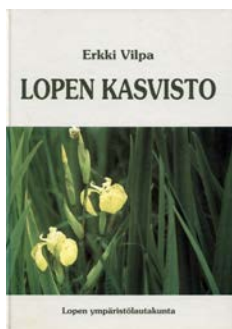
Luonnonkukkien päivien luontoretkien vetäjänä. Vuonna 1999 hän toimitti *Oulun luonnon*, monipuolisen teoksen alueen geologiasta, elämistä ja kasveista. Erkki kulki lukuisina kesinä Oulun Luonnonystävien kasvistoryhmän kesäretkillä Oulun ja Lapin lääneissä (kts. *Botanicum 5/2023*, muistokirjoitus Alfred Varkista). Erinomaisena kasvituntijana Erkki toimi pienryhmän vetäjänä. Näillä retkillä Erkki teki kymmeniätuhansia havaintoja ja keräsi tuhansia näytteitä. Erkin opiskeluvuosien näytteet ovat pääasiassa Helsingin kasvimuseossa, Oulun vuosien Oulun kasvimuseossa.

Erkki oli hyvin aktiivinen myös Oulun Sienseurassa. Vuonna 1989 hän toimitti *Oulun seudun sienikirjan*. Erkki oli myös taitava luontokuvaaja ja sai Suomen Kameraseurojen Liitto ry:n kultaisen ansiomerkin vuonna 1965. Erkin kasvi- ja luontokuvia on käytetty hänen kirjoittamissaan ja toimittamissaan teoksissa sekä näyttelyissä.

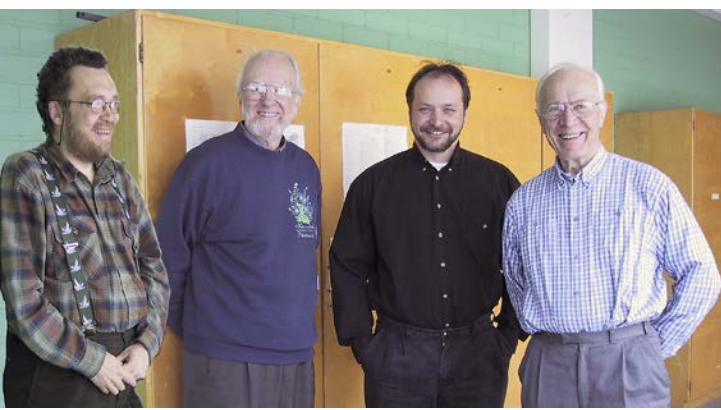
Oulun Luonnonystävien kasvistoryhmä oli kulkenut Oulun ja Lapin lääneissä monina vuosikymmeninä. Jollakin retkellä Erkki totesi, että ryhmä on laiminlyönyt kotikaupunkinsa. Näin päätettiin kartoittaa *Oulun kasvisto*. Se valmistui neljän miehen yhteistyönä onnekkaasti vuonna 2005, jolloin Oulu täytti 400 vuotta, ja teos sai kustannuksiin huomattavan apurahan Oulun kaupungilta. Tekijät saivat valtion tiedonjulkistamispalkinnon vuonna 2006 Tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan puheenjohtajan, Kansallisarkiston pääjohtajan Jussi Nuortevan saatesanoilla: *Oulun kasvit on ainutlaatuinen teos, jossa yhdistyvät geologian, ilmasto- ja kallioperätutkimuksen, kasvimaantieteen, asutushistorian, kulttuurimaantieteen sekä kulttuurihistorian tiedot tiiviisti kuvattuina*. Kartoituksen tuloksena Oulun suistoalueelle perustettiin Natura-alue turvaamaan lietetattaren esiintymiä. Kastikassa on 20 390 Erkin havaintoa Oulusta. Erkki julkaisi lyhyempiä kasviaiheisia kirjoituksia ja kirjaesittelyitä etenkin *Lutukassa*.

Erkin kulttuuriharrastuksiin kuului myös runous. Hän oli perehtynyt etenkin Aaro Hellaakosken tuotantoon. *Ken tietä käy tien on vanki, vapaa vain on umpihanki*. — Henry Väre, yli-intendentti, kasvitiimi ja Tauno Ulvinen, museonhoitaja emeritus, Oulu

◀ Oulun kasvit -kirjan tekijät teoksen julkaisuvuonna 2005. Vasemmalta Lassi Kalleinen, Tauno Ulvinen, Henry Väre ja Erkki Vilpa. Kuva L. Kalleinen.

Erkki Vilpa ja Tauno Ulvinen ahkerivat Oulun kasvit-käsikirjoituksen parissa. Kuva Esteri Ohenoja

Erkki Vilpan julkaisuja

- Vilpa, E.** (toim.) 1983: Hailuoto. 64 s. Oulun seudun biologian ja maantieteen opettajat r.y.
- Vilpa, E.** (toim.) 1989: Oulun seudun sienikirja. 93 s. Oulun Sieniseura ry., Oulun yliopiston kasvimuseo. Oulu.
- Vilpa, E.** (toim.) 1990: 30 vuotta Oulun normaalikoulua. 223 s. Oulun normaalikoulu.
- Vilpa, E.** 1993: Filosofian tohtori Arvi Ulvinen in memoriam. Luonnon Tutkija 97: 114–115.
- Vilpa, E.** 1994: Taunon taipaleelta. Aquilo Ser. Botanica 33: 161–164.
- Vilpa, E.** 1996: Kirjakatsaus: Kaksi muistelukirjaa. Mikko Juva 1994, Seurasin nuoruuteni näkyjä ja C. E. Sonck 1995, Ihotautilääkäri muistelee. Lutukka 12: 30–31.
- Vilpa, E.** 1996: Lopen kasvisto. 169 s. Gummerus. Jyväskylä.
- Vilpa, E.** 1998: Yli neljännesvuosisata Oulun kasvistoryhmän maastotutkimuksia Pohjois-Suomessa. Lutukka 14: 12–14.
- Vilpa, E.** 1999: Oulun luonto. 280 s. Pohjoinen. Oulu.
- Vilpa, E. & Ulvinen, T.** 2000: Suomen pohjoisimmat tikankontit ja suoneidonvaivat. Lutukka 16: 88–89.
- Väre, H., Ulvinen, T., **Vilpa, E.** & Kalleinen, L. 2000: Oulujoen suiston kasvisto ja uhanalaislajisto. Lutukka 16: 67–87.
- Väre, H., Ulvinen, T., **Vilpa, E.** & Kalleinen, L. 2004: Oulun puuvartistet viljelykarkulaiset. Sorbifolia 35: 98–115.
- Väre, H., Ulvinen, T., **Vilpa, E.** & Kalleinen, L. 2005: Oulun kasvit. Piimäperältä Pilpasuolle. Norrlinna 11: 1–512.
- Vilpa, E.** 2008: Riihimäen ratapihakasvisto. Lutukka 24: 99–119.
- Asunmaa, M. & **Vilpa, E.** 2009: Oulun pedagogio ja Oulun triviaalikoulu. Oulun skoulua vuodesta 1609. 53 s. Oulun yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta. Oulu.
- Vilpa, E.** 2010: Kirjakatsaus: Rikkinen, J. 2010, Puut ja pensaat Suomen luonnossa. Luonnon Tutkija 114: 94–95.
- Vilpa, E.** 2011: Kirjakatsaus: Carlson, K. 2011, William N. päiväkirja. Luonnon Tutkija 115: 200–202.
- Vilpa, E.** 2011: Oulunsalon Varjakansaaren kasvisto. Lutukka 27: 3–13.
- Vilpa, E.** 2012: Oulun normaalikoulun koululehdet, sisältö ja merkitys. 132 s. Oulun yliopisto.
- Vilpa, E.** 2013: Kirjakatsaus: Suominen, J. 2013, Satakunnan kasvit. Luonnon Tutkija 117: 210–211.
- Vilpa, E.** 2014: Kirjakatsaus: Ranta, P. 2014, Villit vihreät kaupungit. Suomen kaupunkikasvio. Lutukka 30: 93–94.
- Ulvinen, T. & **Vilpa, E.** 2016: Mitä kuuluu Oulun saksalaiskasveille. Lutukka 31: 99–113.

Sienituntemuksen opetusta

Biologian kandiohjelman kurssilla **Sienituntemus** (BIO 519) 11.9.–31.10. opetusta antoivat sieni- ja sammaltiimin suojelusuunnittelija **Tea von Bonsdorff** (vastuuopettaja) ja museomestari **Pertti Salo**.

Käävät metsiensuojelun työkaluina

Kurssi *Käävät metsiensuojelun työkaluina, Polypores as tools in forest conservation* pidettiin Lammilla syys-lokakuun vaihteessa. Opettajat olivat samat kuin jo useana viime kertana, **Otto Miettinen** (vastuuopettaja) ja **Tuomo Niemelä** Luonnontieteelliseltä keskusmuseolta sekä luontokartoittaja **Olli Manninen**. Tällä kertaa opetus piti järjestää yhteen putkeen yhdeksänpäiväisenä ilman viikonlopun taukoa biologisen aseman tilojen kovan kysynnän takia. Tästä huolimatta kurssi oli oikein onnistunut ja opiskelijat motivoituneita. Nyt ensimmäistä kertaa järjestäjinä (maksajina) oli kaksi maisteriohjelmaa, Kasvibiologian ohjelma sekä Ekologian ja evoluutiobiologian ohjelma. Kurssi täyttyi jo näistä opiskelijoista, joten mukaan ei mahtunut ympäristöbiologian, metsätieteiden tai muiden yliopistojen opiskelijoita, kuten aiempina kertoina. Kurssin aikana käymme yhdellä tai kahdella suojelemattomalla alueella, joista ei ole tehty lajistoselvitystä aiemmin. Näistä toimitetaan raportit maanomistajille. Nyt kohteina olivat Hämeenlinnan kaupungin Kirkkokallion palsta lähellä biologista asemaa sekä useat kuviot valtion omistamalla Evon retkeilyalueella. Kääpävuosi oli kohtalaisen hyvä, ja lajistoa löytyi mukavasti, mukaan lukien jokunen laji, joita kurssin opettajatkaan eivät olleet keränneet aiemmin. — *Otto Miettinen, intendentti, sieni- ja sammaltiimi*

▲ Paksukesikkä (*Serpula pulverulenta*) oli yllätys, jota opettajatkaan eivät olleet keränneet aikaisemmin. Kuva Otto Miettinen.

▼ Kääpäkurssilaiset Kotisten aarnialueella. Kuva Olli Manninen.

Uusia opintokokonaisuuksia Pinkkaan

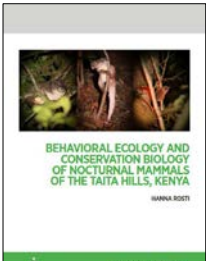
Biologian kandiohjelman ja kasvitieteen maisteriohjelman lajintuntemustarjonta laajeni merkittävästi viime syyskuussa voimaan tulleiden uusien tutkintovaatimusten myötä. Syksyn kuluessa opiskelijoiden käyttöön saatiin myös useita uusia pinkkakokonaisuuksia, jotka tukevat pääosin omatoimisesti opiskeltavia kasvilajintuntemuskursseja.

Kandiohjelman kolmen valinnaisen lajintuntemuskurssin (Syventävä putkilokasvituntemus [BIO-513](#), Pohjois-Suomen putkilokasvit [BIO-514](#) ja Etelä-Suomen putkilokasvit [BIO-515](#)) lajivalikoimia muutettiin niin, että päällekkäisyydet peruslajintuntemuksen (Eliöiden monimuotoisuus [BIO-103](#)) kanssa poistuivat. Maisteriohjelman kursseihin (Flora of Subarctic Europe [IPS-153](#) ja Fennoscandian flora [IPS-177](#)) vastaavaa muutosta ei tehty, koska ulkomailta tai muilta tieteenaloilta tulevilla maisteriopiskelijoilla ei välttämättä ole aiempaa tuntumaa pohjoisen havumetsävyöhykkeen peruslajistoon. Opetustarjontaan tuli myös kaksi uutta pohjolan sammal- ja jäkälälajistoon keskittyvää valinnaista kurssia (Suomen sammat ja jäkälät [BIO-517](#) ja Boreal bryophytes and lichens [IPS-171](#)). Kaikkien kurssien lajivalikoimiin pääsee tutustumaan [Pinkan sivuilla](#).

Keväällä 2024 luodaan (vielä rakenteilla olevat) vastaavat pinkkakokonaisuudet useiden kasvitieteellisten **puutarhojen elävien kokoelmiin** perustuvien uusien kurssien tueksi (Tropiikin kasvit [BIO-510](#), Lauhkean vyöhykkeen kasvit [BIO-512](#), Hyötykasvit [BIO-516](#), Temperate and tropical flora [IPS-174](#)).

Muista kurseista kannattaa erityisesti mainita **Ulla Kaasalaisen** suunnittelema ja Moodleen rakentama Vegetation analysis IPS-183, joka täydentää kasvitieteen maisteriohjelman opetustarjontaa ekologisten aineistojen käsittelyn osalta. — *Jouko Rikkinen, professori, kasvitieteen*

Hanna Rosti's PhD defense

MSc **Hanna Rosti** defended her PhD thesis entitled *Behavioral ecology and conservation biology of nocturnal mammals of the Taita Hills, Kenya* on Friday, December 15 at noon. The public examination took place in Lecture Room Tekla Hultin, University Main Building, Helsinki. The honorable opponent was Professor **Jörg Ganzhorn**, University of Hamburg, Germany and the Custos was Professor **Jouko Rikkinen** from Luomus. The defense went smoothly and the scientific discussion was both interesting and 'academically uplifting'. The electronic version of Hanna's thesis can be downloaded from [helda.helsinki.fi](#)

▲ Mammals studied: Taita tree hyrax, Small-eared greater galago, Taita dwarf galago

On the previous day Professor **Ganzhorn** also gave a **guest lecture** entitled *Evolution and conservation of lemur diversity in Madagascar* in the Ecology and Evolutionary Biology (EEB) Seminar series in Viikki.

— *Jouko Rikkinen, professor, Vascular Plants Team*

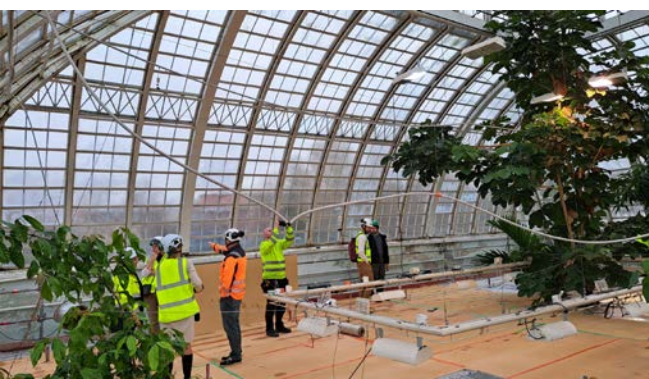

▲ Väittelijä Hanna Rostin vierellä työn ohjaajat Jouko Rikkinen (vas.) ja Petri Pellikka (oik.)

Remontti kasvihuoneilla jatkuu

Kaisaniemen kasvihuoneiden remontti jatkuu **helmikuun loppuun saakka** ja huoneet ovat siihen saakka yleisöltä suljetut. Palmusaliin ei saa mennä henkilökuntakaan. Luvan kanssa se voi olla mahdollista suojavarustuksessa (kypärä, turvaliivi ja turvakengät). Muissa huoneissa henkilökunta voi käydä, kulku sivuovien kautta.

— *Pertti Pehkonen, ylipuutarhuri*

◀ Palmusaliin on tehty välitaso, jonka päälle tulee vielä lisää telineitä, jotta kaikki rakenteet voidaan tutkia ja korjata sisäpuolelta. Kuvat Pertti Pehkonen 15.11.2023

▶ Suurin työ on vaihtaa ikkunoiden kondenssiveden lahottamat puuosat kattokupolin alaosasta.

Pinkka

Lajintuntemuksen oppimisympäristö

Etäopetus
2023

Elokuu / Etelä / BIO-517 Suomen sammat ja jäkälät 2023

Tämä näkymä on tarkoitettu näyttämään koulun sivustolla ja julkaisussa olevia sisältöjä. Se ei ole tarkoitettu näyttämään koulun sivustolla olevia sisältöjä.

Avoimet paikat

Kuivat metsät

Kosteat metsät

Karut avosuot ja rämeet

Rehevät avosuot ja lähteet

Vedet ja rannat

Karut kivipinnat

Kalkkikivi ja betoni

Havupuiden epifyyttejä

Lehtipuiden epifyyttejä

Lahopuu

Tunturipaljaka

LUOMUS

LUONNONTUTKIMUSkeskus
Finnish Museum of Natural History

Life

EUROPEAN UNION

VieKas

LIFE

▼ Cafe Violan ihanat kakut, kumpaa ottaisi? Kuvat LH

Pertin eläkekahvit 30.11.

▲ Pertti tunnetaan mainiona sieni- ja muidenkin ruokien kokkina. Lahjaksi saatu hieno pähkinäöljy tulee varmasti käyttöön.

▲ Uskoisitko eläkeläisiksi? Heikki Kotiranta ja Pertti Salo.

► Sieni- ja sammaltiimin vetäjän Tuula Niskasen ja Pertin halaus.

Puheenvuoroissa Pertti todettiin mitä parhaimmaksi työntekijäksi, työtoveriksi, ystäväksi, opettajaksi...

► Katseltiin kuvia vuosien varrelta. Esteri (Essu) Ohenojan ottamasta kuvasta Oulun kasvistoryhmän retkeltä Suomussalmelle vuodelta 1990 Perttiä oli vaikea tunnistaa.

Elonkirjo – kirjallisuutta monimuotoisuudesta ja luontokadosta

Tervetuloa Suomen Biologian Seuran **Vanamon talviseminaariin** lauantaina **20. tammikuuta**. Ohjelma sisältää monipuolisen kattauksen tietokirjoja ja kaunokirjallisuutta. Teosten kirjoittajat kertovat meille muun muassa kirjojen syntyprosessista, taustatyöstä ja siitä, mikä motivoi heitä kirjoittamaan. Keskustelemme myös siitä, millainen voima kirjallisuudella on luontokadon keskellä.

Tule paikan päälle tapahtumaan kasvimuseoon Helsingin Kaisaniemeen tai osallistu etäyhteyden välityksellä. Nylandersaliin mahtuu 40 kuulijaa puhujien ja järjestäjien lisäksi, mistä johtuen pyydämme Vanamon jäseniä **ilmoittautumaan** tapahtumaan. Etäyhteys on avoin kaikille, eikä vaadi erillistä ilmoittautumista. Zoom-yhteykslinkki lähetetään jäsenille ennen tapahtumaa ja se löytyy [seuran verkkosivuilta](#). Tapahtuma on maksuton.

Puutarhan ystävien syyskokous ja glögit

Kasvitieteellisen puutarhan ystävien yhdistyksen syyskokous pidettiin 9.11. Virallisten kokousasioiden joukossa oli **erovuoroisten** hallituksen jäsenten valitseminen. Sihteeriksi valittiin seuraavaksi kolmeksi vuodeksi **Vanamo Salo**, rahastonhoitajaksi **Henriette Kress** ja varajäseneksi **Joel Rosenberg** (kaikki jo toiseen kertaan). Uutta verta hallitukseen tuo puutarhatieteilijä, MMM **Iiris Lettojärvi**, joka työskentelee Helsingin kaupungin Kaupunkiympäristön toimialalla. Hänet valittiin seuraavaksi kahdeksi vuodeksi hallituspaikkansa jättävän **Juha Raision** tilalle. Syyskokousosanottajat kuulivat **Terhi Rytjärin** esitelmän *Vieraslajien torjunta ja uudet haitalliset vieraslajit Suomessa*. Kiinnostava ja ajankohtainen aihe kirvoittikin monia kysymyksiä.

Pentti Alanko kutsuttiin Puutarhan ystävien kunniajäseneksi syyskokouksessa. Pentin ura on monessa vaiheessa liittynyt Kaisaniemen puutarhaan, jossa hän aloitti työskentelyn 15.3.1966 toimisto- ja yleisöasioiden tilapäisenä hoitajana eli lähes 58 vuotta sitten. Ylipuutarhurina hän työskenteli vuosina 1976–1989, mistä siirtyi Puutarhatieteen laitokselle yli-assistentiksi. Pentti on hortonomi, maatalous- ja metsätieteiden maisteri sekä maatalous-metsätieteellisen tiedekunnan kunniatohtori, jonka nimityksen hän sai vuonna 1999. Sen jälkeen hän on ollut perustamassa Kasvitieteellisen puutarhan ystävät -yhdistystä vuonna 2006. Pentin lajintuntemus on huima ja sitä tietämystä on laajalti hyödynnetty eri yhteyksissä, eikä se ole rajoittunut pelkästään kasveihin vaan kattaa myös monia mikrosieniryhmiä.

Yleisen puutarhavalistuksen ja laajan kirjallisen tuotannon ansiosta Pentti Alangon nimi on tunnettu ympäri Suomen. Ansoituneempaa puutarhan ystävien jäsentä saa hakea, joten mielihyvin kukitimme juhlinnan kohteen ja samalla hänelle ojennettiin kunniajäsenkirja yhdistyksen jouluglögitilaisuudessa.

Jouluglögeillä 12.12. **Pertti Pehkonen** kertoi puutarhan kuulumisia. Palmuhuone on remontissa ja siksi glögitkin tarjottiin poikkeuksellisesti lummuhuoneessa. Toinenkin hyvin ainutlaatuinen seikka ilmeni. Kesällä jättilumme oli kuollut lummekirvainvaasion takia ja uudet siemenet oli kylvetty loppukesästä. Saimmekin ihailta nyt talvisaikaan(!) lummealtaan keskellä kelluvia lehtiä ja suurta kukkanuppua, joka valitettavasti

ei lähtenyt avautumaan tuona iltana. Ennen ja jälkeen jouluglögien järjestettiin **havukranssipajat**, jotka ovat olleet vuodesta toiseen hyvin suosittuja. — *Vanamo Salo, yhdistyksen sihteeri*

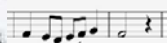
Tuore kunniajäsen **Pentti Alanko** ja yhdistyksen aktiivi **Tapio Manner** oikealla. Kuvat: Pertti Uotila

Botanicum 1/2024 ilmestyy helmikuussa. Aineistoa voi lähettää toimittajalle milloin vain.

Lumisateen jälkeen. Kuva Tuomo Niemelä

Hyvää Joulua!

Ei valtaa eikä kultakaan, vaan

Lauantai 20.1. Kasvimuseo, Unioninkatu 44, Helsinki
Suomen Biologian Seuran Vanamon talviseminaari

Elonkirjo

– kirjallisuutta monimuotoisuudesta ja luontokadosta

11.00 Aikuisanat
Vanamon puheenjohtaja Annina Kantelinen

11.05 Elolliset
Kirjailija, vaihtokirjatutkija Iida Turpeinen

11.35 Hylkeet Suomen luonnossa
Luontotoimittaja, FT Antti Halkka

12.05 Tauko

12.30 Korvaamattomat
Tietokirjailija Juha Kauppinen

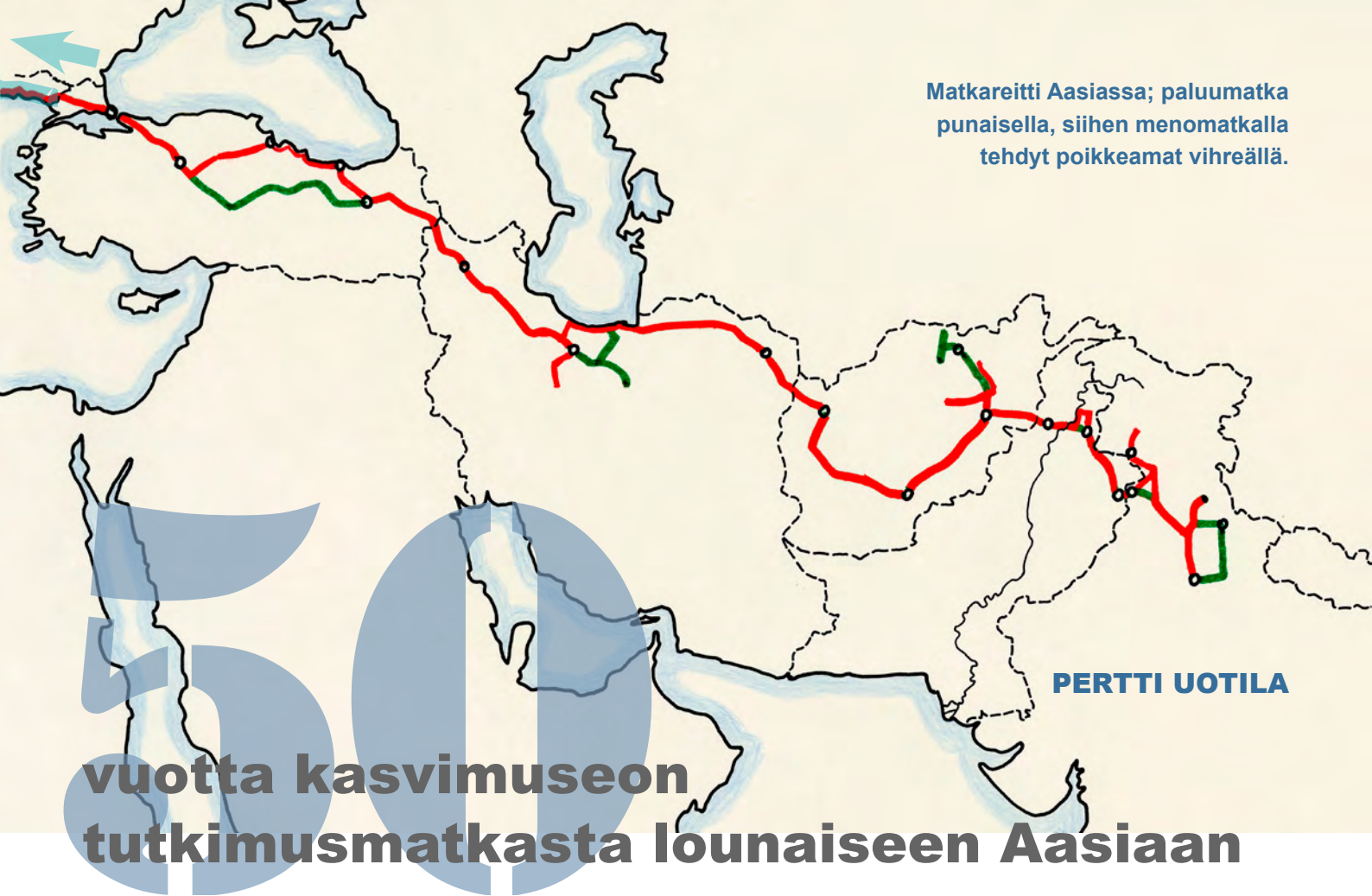
13.00 Uhanalaiset kasvit Suomen luonnossa
Professori Jouko Rikkinen

13.30 Ikipuut (The Overstory)
Suomentaja Sari Karhulahti

Tilaisuus päättyy klo 14.

Ilmoittautuminen avautuu joulukuussa.
Myös etäyhteys: vanamo.fi
Tilaisuus on maksuton.

Matkareitti Aasiassa; paluumatka punaisella, siihen menomatkalla tehdyt poikkeamat vihreällä.

PERTTI UOTILA

vuotta kasvimuseon tutkimusmatkasta lounaiseen Aasiaan

OSA 11. VÄLIMERELTÄ JA BALKANILTA SYKSYISEEN SAKSAAN

5.9.1972. Kevyen rajanylityksen jälkeen tultiin Yunanistaniin, Kreikkaan, ja nyt ajellaan laulellen tasaista asfalttia kohti Alexandroupolista. Syksy se alkaa olla täälläkin, vehnäpelloilla töröttää sänki. Viini- ja hedelmätarhoja, oksat roikkuen kaarilla painavista rypäleistä ja omenista. Istutettua mäntymetsää, kovin kuivan näköistä. Mobilin asemalla lounastettiin ja otettiin 50 litraa bensiiniä, litrahinta 6.35 drakmaa [1,21 €]. Majoituimme keväältä tutulle Alexandroupolisin campingille. Camping on erinomainen, nyt suihkutkin toimivat ja kaikki oli mitä hienoimmassa kunnossa. Kattokuorma purettiin ja telta kaivettiin kattolaatikosta, missä se

oli ollut Teheranista lähtien. Saatamme teltan pystyyn marssimme uimahousuissa Aegeanmeren suolaisiin aaltoihin. Vesi oli aivan kirkasta ja puhdasta. (IK)

6.9. Eilen illalla liki kahdeksaan saakka prässäiltiin, lopuksi Petromaxin loisteessa. Silti osa jäi aamuksi, sillä illalla menimme rantaravintolan viinijuhlille. 20 drakman [3,8 €] lipulla pääsi sisään ja sai juoda tynnyreistä erilaisia viinejä sen kuin kerkesi ja kykeni. Ja kyllä härmän pojat ehtivät ja pystyivät. Ensin maistettiin kaikista 18 tynnyristä ja parempia vielä testattiin todellisten suosikkien löytämiseksi. Sitten syömään, sillä aloimme aavistella muuten

käyvän huonosti. Kanankoivet ja turkkilaiset kahvit maksoivat 110 drakmaa [21 €]. Tynnyristä täytettiin aina välillä viinikarahvi, ensin puolimakella punaisella, sitten kuivalla valkoisella. Ravintolan pihalla paikallinen pumppu soitteli ja kansantanssipurukka esitteli taitojaan. Pääsyliput olivat numeroidut ja yhdeltätoista arvottiin numero, joka voitti kymmenen litran viinitynnyrin. Kolme numeroa liian pieni oli lippuni numero – onneksi. Puoli kaksitoista hanojen päälle lukittiin kisko ja kahdelta toista juhlien virallinen osa oli ohi. Mutta sitten oli joukko yksityisiä toimituksia ja tuntemuksia, telttä-sängyn väkästely ja enemmän tai vähemmän häijy olo.

Aamulla nousiin jo seitsemän jälkeen ja 2/3 meistä myönsi itsellään olevan karmean kankusen – lokit karjuivat heti aamusta leirintäalueella, kun eilen jo koko päivän oli kuulunut niiden mukavaa lentoääntä. Verkkään prässättiin kasvien loput, purettiin teltta ja pakattiin auto. Mauri vielä kävi kuvaamassa viinitynnyrit. Kahdeltatoista, maksettuamme 70 drakmaa [13 €], olimme taipaaleella kohti Kaválaa.

Viljelymaisemaa, pääosa pelloista kynnetty tai vehnän sängellä, myös maissi ja auringonkukka korjattu. Puuvillaa ja tupakkaa, eräässä kylässä tupakkaa kuivumassa telineillä. Meloneja syötiin lehmille. Ruuhoselja yleinen ja runsas. Tienvarsia noudatteli piikipuskavyö, jossa oli vatukoita, ruusuja, kärsimyskruunua, oratuomea, sarsaparillaa (*Smilax*). Siinä kasvistamista vaikeuttivat lisäksi kärhöt ja piikkiset ruohokasvit.

Tultiin Lágosin lahden rantaan. Harmaa-, silkki- ja kattohai-

▲ Sarsaparilla (*Smilax aspera*) on kulkua haittaavan piikkinen, mutta mehevämärjainen köynnös. PU

karoita, räyskiä, kahlaajia, sorsia, tiiroja ja ruovikossa pikkulintuja, kaikkia paljon. Lahdelle kannattaisi tehdä linturetki. Vähän harmitti mennä ohi. Joitakin hiekan kasveja sentään kerättiin, muun muassa keltaneidonunikko (*Glauclium flavum*), savikkakasveja ja lyijykukkaiskasveja. Hämärä pakasi päälle, oli kiirehdittävä kohti Kaválan campingia. (PU)

◀ Aina kun auto pysähtyi niin innokkaat botanistit hyökkäsivät kasvien keruuseen; tässä Ilkalla kaunis rikkaruohokimppu ja Pertti täyttämässä pussiaan. MK

7.9. Kaválan leirintäalueella prässättiin aamulla eilispäivän saalis ja töiden päälle virkistäydettiin meren helmassa. Paras uimaran ta koko matkamme aikana. Ihana hiekka, kirkas vesi, kohtuullisen äkkisyvää. Suihku suolaveden huuhtelemiseksi. Oli tyttöjäkin ranta täynnä. Campingilla oli paljon väkeä ja monet näkyivät asettuneen taloksi. Lounaaksi keitimme leirintäalueen kanttiinista ostettuja pottuja, joita syötiin purkkikalojen kera.

Kello 13 lähdettiin leirintäalueelta. Kaválan kaupungista otettiin superbensiiniä 40 litraa, 7,20 drakmaa [1,37 €] litralta. Tie nousi kaupungista jyrkästi serpentiinimutkin. Rinteillä rehevää mäntymetsää, seassa monenlaisia lehtipuita ja pensaita, muun muassa viikunaa.

Kahvilasta Kaválan yläpuolelta valokuvattiin komeita näköaloja. Tiellä yhtenäen puukujanteita, lehvät kaartuivat tien yli katoksena. Viinitarhoja tien molemmin puolin. Tienvarressa marmorin louhint- ja sahauspaikkoja. Marmorilohkareita kuljetettiin kuorma-autoilla. Huomattavan paljon mehiläispesiä. Platanotopoksen kylässä lounastettiin tienvarsi-kuppilassa; lihapullat ja kahvit maksoivat 78,50 drakmaa [15 €]. Tarjoilijatyttö yritti opettaa meille numerot 1–10 kreikaksi. Puuvillan poimijoita pelloilla. (MK)

◀ Kavála, tyypillinen kreikkalainen rannikkokaupunki. PU

leakasiakujaa pitkin kohti Jugoslavian rajaa. Rakenteilla oleva uusi tie seuraili tätä vanhaa tietä.

Évzonoin jälkeen raja-asemalla (km-luku 28 776) kello 12.45 Kreikan tulli kesti kymmenisen minuuttia. Jugoslavian puolella ihmiset eivät edes poistuneet autoistaan, vaan ojensivat passinsa auton ikkunasta poliisille ja tullivirkailijalle. Meitä tullimies sentään vähän ihmetteli ja käski sisälle leimauttamaan tavaraluetteloa. Kun virkailijalle selvisi – Himalajan retkikunta – leima tuli ja pääsimme eteenpäin ilman tarkastuksia. Niin tultiin Jugoslaviaan, pois sotilasdiktatuurin Kreikasta.

8.9. Yhdeksältä jatkettiin Asprovállasta länteen tasaista rantatietä plataanien ja poppeleiden varjossa. Rinteillä macchiaa, rannan puolella pajuja, jättiruokoa, vatukoita ja lomassa joku peltotilkkin. Monin paikoin kärsimyskruunua, jonka päällä kärhöt kiipeilivät. Tienvarressa koiranheittä, siveydenpuuta ja valeakasiaa, jumaltenpuuta; pelloilla maissia, puuvillaa, kaalia, arbuusia, sipulia. Vehnä oli jo korjattu. Kylissä hedelmätarhoja, viinirypälettä, oliivia ja paljon tupakkaa. Tupakkaa kuivattiin matalissa, muovikatoksilla suojatuissa telineissä. Huhtikuun 21. päivänä Kreikassa juhlittiin sotilasvallankumouksen (21.4.1967) vuosipäivää. Juhlinnan muistona tienvarressa oli plakaatteja, missä Phoenix-lintu nousee tuhkasta ja liekkien keskellä seisoo sotilas kivääri olalla.

Pysähdyttiin keväisillä paikoilla, jotka olivat nyt kuloutuneempia ja lajisto oli muuttunut. Violettikuukaista kaunokkia, keltaorakaunokkia (*Centaurea solstitialis*), mustamarjaista koisoa, heliotrooppia

(*Heliotropium*), savikoita, jne. Tie kulki Thessalonikin kaupungin sivukulmilla, eikä tuosta isosta kaupungista paljoa nähty. Teollisuutta oli runsaasti, kadut kapeita, tasoristeyksellisiä, vähän roskaisia ja paljon liikennettä. Jugoslavalaisia autojakin näkyi. Agios Athanasioksessa viimeiset drakmat kulutettiin juomiin, jonka jälkeen tiemme kääntyi pois rannikolta, viljelysmaiden halki mänty- ja va-

► Oliivi eli öljypuu on Välimerenalueen tunnuskasvi. MK

▼ Puuvillapelloja oli runsaasti. PU

Botanicum 6/2023

Luonnossa ei suurta muutosta tapahtunut valtakunnanrajalla, yhä viinitarhoja, tupakka-, tomaatti- ja paprikapelloja ja runsaasti maissia. Tie noudatteli Vardar-joen laaksoa. Marvintsin kylässä komea maantiesilta oli rakennettu korkealle joen ja kylän yli. Alue on oikeata paprikaseutua ja lähes kaikkien talojen seinustoilla ja pihojen telineillä riippui

▲ **Paprikoita kuivumassa kaikilla mahdollisilla suojaisilla seinillä ja telineillä. PU**

valtaisia paprikanippuja. Niitä ihasteltiin ja valokuvattiin; Mauri sai kuvausinnostaan palkaksi eräältä isännältä ison vyyhden iloisen punaisia paprikoita. Kylä vanhoine taloineen, ahtaine pihoineen ja kujineen oli muutenkin kuvauksellinen. Aitoina oli piikkipuksia, lisäksi risuaitaa ja puita, etenkin keltistä. Piholla kanoja ja lapsia; siat röhkivät läteissään maiskutellen maissintähkiä. Talojen ikkunalaudoilla huonekasveja, ikkunalaseja korvasivat kanaverkot. Paljon kiintoisia rikkakasveja oli, mutta käteen ei sopinut juuri muita kuin savikoita. – Vardarin laakson molemmin puolin nousivat komeat, metsäiset vuoret.

Jugopetrolin asemalla 98-oktaaninen bensiini maksoi 2,92 dinaaria litra [0,96 €]. Yöksi asetuimme Stobi-motelliin, jonka pihan langoille oli kerääntynyt satoja haarapääskyjä. Siisti, suuri motelli, kolmen hengen huone toisessa kerroksessa. Pesumahdollisuus huoneessa, vessa ja suihku käytävässä. (IK)

9.9. Eilislta taas prässättiin ja selviteltiin rästitehtäviä. Välissä sentään ehdittiin syödä maukas, mutta vähän kalliinpuoleinen päivällinen Stobin ravintolassa. Jälkiruokakahvi juotiin nyrkkeilykehän ääressä! Prässit jäivät peittämättä ja se kostautui aamukuudelta, kun alkoi sataa. Ne vähän kostuivat ennen kuin muovi oli levitetty. Vettä tuli lyhyen aikaa melkoisella voimalla.

Pääsimme matkaan kello 9. Maantie oli märkä, liikenne vilkkaahkoa ja liftareita siellä täällä, varsinkin Titov Velesissä [Veles], joka on Vardarin laakson molemmille rinteille rakennettu kaunis

kaupunki. Pääkatu kaupungin halki oli kapea, kaduilla isoja vesilammikoita ja paljon ihmisiä. Tyttöjäkin niin, että kuljettajamme oli seota risteyksissä.

Maaseutu viini-, kessu- ja paprikaviljelmiseen alkoi jälleen. Taas tunneli, vastaan tulevat kuorma-autot soittelivat torvea varmaankin vain äänen komean kaiun vuoksi. Upea tie hampaana vuoren kyljessä, sillat yli vähäisten sivulaaksojen. Melkoinen liikenne, ulkolaisia autoja meni nauhana ohi. Nopeusrajoituksia

▼ **Pelargonit ja värinokkoset (isokirjopeipit) koristivat kanaverkkoi-
sia ikkunoita. PU**

▲ Automme upposi sateen pehmentämään tienreunaan. PU

ja ohituskieltoja vyöryvien kivien vaara -merkkien seassa. Vanha tie on ollut aika kihara, sen kaikki sivulaaksot kolunnut ura näkyi vielä selvästi. Armeijan kolonna vanhalla tiellä. Tienvarressa kasvoi paljon valekasiaa ja jumaltenpuuta. Mustavariksia iso parvi sänkipellolla.

Skopje lähestyy. Kuin puutarhassa ajaisi. Laajat maissipellot vuorottelevat pienempien kaali-, kurkku-, mailas-, auringonkukka- ja paprikapeltojen kanssa, välillä joku hedelmätarhakin. Pysähdettiin istutettuun poppelikkoon, kun näkyi sieniä. Skopjessa poikettiin vain turistibyroossa.

Skopjen jälkeen laakso kapeni. Rata ja joki kulkivat vierekkäin ja viljelykset olivat vain kapeita nauhoja. Pian tie nousi metsäiselle rinteelle. Kacanikun kylässä

poikettiin pikku kuppilaan, jossa oli lyhythameinen vaaleaverikkö tarjoilijana ja mustatukkainen tähtisilmä keittiössä. Juotiin hyvät kahvit ja lasi mineraalivettä, 2.5 dinaaria [0,82 €] annos. Asiakkaita oli kahdessa muussa pöydässä, toisessa kolme mustatukkaisista jugoslaavinuorukaista, yhdellä lippalakki silmillä ja kaikilla, varsinkin lippalakkeilla, pivoa päässä. Toisen pöydän kaksi nuorukaista tilasivat 4 keitettyä muna ja lasit slivovitsia. Munat paloiteltiin lautaselle, päälle suolaa ja etikkaa (?), sitten haarukoivat munanpaloja ja ryystivät kansallisuomaa päälle. Keräsin paikalta jonkun kasvinkin ja kaksi paikallista miestä ryhtyi jutustamaan. Kieli ei ollut yhteinen, mutta selvittiin tähän tyyliin: Nixon gut, German gut, Kennedy gut...

Pitkä jono parihevoskärryjä valui pois päin Crosevačista. Hevosilla komeat valjaat. Neliä painelivat,

kaksiakseliset kumipyöräkärryt kulkevat tasaiseen. Seassa joku härkäparikin puupyöräisine vankureineen. Aikakaudet yhtyivät: kaksi telaketjutraktoria kyntämässä kolmisiipisillä auroilla sänkipelltoa ja lähipellolla härkäpari veti puuauraa. Kolmen aikoihin saavuttiin Pristinnaan, muttei tahdottu löytää sisäänajoväylää kaupunkiin, missä olivat käynnissä laajat katurakennustyöt. Mukava hotelli sen sijaan löytyi helposti. (PU)

10.9. Hotellilasku aamiaisineen oli 203 dinaaria [65 €]. Lähdimme kahdeksalta Pristinasta, joka on komea kaupunki; korkeita kerrostaloja oli runsaasti. Sää oli tyyni ja saastuttavan tehtaan savut kohosivat taivaalle ja voimakas merkaptaanin haju ylty tielle.

Lapset vilkuttivat hillitysti tervehdyksiä tienvarrella. Nelipyöräisiä hevosajopelejä oli jälleen runsaasti ja paimenten ohjailmia lehmiä laiduntamassa sänkipellolla. Pysähdystä varten auto ajettiin tien sivuun sateen pehmentämälle penkalle, johon pyörät vajosivat. Nelipyöräveto selvitti tilanteen. Jälleen alkoi ripotella vettä. Otettiin bensaa, 2,54 dinaaria [0,84 €] / litra, ja samalla peitettiin kattokuorma. Ajonopeus jäi alhaiseksi, koska muovi katolla saattoi revetä. Mitrovicasta 20 km etelään kerättiin laidunniityltä putkilokasveja ja sieniä, tienvarsi- puista jäkäliä. Uusi, hyväpintainen tie kulki kaarrellen laakson rinteillä ja siinä oli tunneleita ja huiman korkeita siltoja.

Ribaričessä oli asiallinen poliisitarkastus, jossa, ajokorttim-

▲ Komeita siltoja riitti vuoristoisilla teillä. PU

me ja Carnet tarkastettiin. Poliisiupseeri puhui vähän saksaakin. Lopuksi ystävällinen kehotus ajaa varovasti, koska kuormamme on noin korkea. Auf Wiedersehen, kädestä toivottaen. Tie nousi kilometrin korkeuteen ja viljelty laakso jäi taakse, maisemat aika jylhät, kuitenkin lehtimetsäiset. Kuustakin oli aika paljon. Tie oli oikeastaan koverrettu rinteeseen: pengeri, leikkaus, silta, tunneli, mutka, nousu tai lasku, muttei juuri lainkaan ”tavallista” tietä. Rinteitä oli tuettu punotuilla risuaidoin, kallioseinät paikoin peitetty rautalankaverkolla kivien vierimistä estämään. Suojakaiteita melko runsaasti, mutta onneksi levennyksiä siellä täällä. Pysähdyspaikoilta kerättiin etupäässä sieniä, joista mainittakoon jauhosieni, leppärousku, kolme kookasta seitikkiä, kookas hapero, kantorusokas, *Conocybe*, paljon pikkusieniä, *Lenzites sepiaria* ja pari muuta kääpää.

Rozajessa väkeä piknikillä tien vieressä, olihan sunnuntai. Tielläkin kulki paljon pyhävaatteisiin sonnustautuneita nuoria ja

vanhempaakin väkeä. Tie aleni lempeäksi laaksoksi, jossa kumpuilevia, hyvin hoidettuja laitumia, niiden yläpuolella sankkoja kuusimetsiä, seassa paikoin lehtipuita. Lehtipuissa jo hiven syksyn värejä. Tie nousi jälleen, lopuksi 1.7 km pitkään tunneliin, jonka yläpää 1 350 m korkeudella. Siitä alkoi lasku usean tunnelin läpi. Mustamäntyä jyrkillä rinteillä. Vastaan tuli rekkoja, madellen hitaasti, hirmuisesti jyräten. Ivangradissa [Berane] haiseva selluloosatehdas. Bielo Polje oli enää 600 metrissä Lim-joen laaksossa. Kaupungista löytyi helposti B-kategorian hotelli Sandžak. (MK)

11.9. Sandžakista saimme siistin ja mukavan huoneen (vessa ei ihan vastannut muutoin korkeata tasoa); hinta oli 202,5 dinaaria [66 €]. Prässäys oli tehtävä kadulla ja se herätti suurta huomiota varsinkin poikasissa, joita parveili jatkuvasti ympärillämme. Parvi haihtui vasta iltahämärissä, kun muuan paikallinen mies rupesi ajamaan poikia tiehensä.

Aamu oli viileä, sumuinen ja syksyn tuntuinen. Hotellin viereisen puiston pyramidipoppelien lehdistä suuri osa oli varissut. Lähdimme nousemaan Lim- ja Tara-jokien väliselle vedenjakajalle. Tie kiemurteli pyökki – tammi-metsien peittämien vuorten ja kallioiden välissä 1 060 metrin korkeudelle, mistä se jatkui kohti Biogradska Gora -kansallispuistoa. Pysähdyimme upeaan pyökkimetsään, jossa pyökin lisäksi muun muassa pähkinää, saarnea ja kolmea vaahteralajia. Puiden taimia runsaasti, pensaita muun muassa sorvarinpaatsama, orapihlaja ja oratuomi. Ruohoja

▼ Biogradska Goran kansallispuiston pyökkimetsää. PU

Sää poutaantui ja muovi otettiin pois, mutta kohta taas satoi ja se palautettiin katolle. Tunneleita riitti. Jyrkät rinteet olivat metsäisiä, olisikohan tammi vallitseva, seassa kuitenkin ainakin valko- ja humalapyökkiä. Liikennemerkkeillä kiellettiin leirytyminen. Korkeus enää 300 m, mutta jylhät maisemat jatkuivat, uhkeat kalliot nousivat huimaavan korkealle. Jälleen sukellus tunneliin, pian sen jälkeen paljon autoja tienreunassa ja ihmiset kurkistelemassa rotkoon – liekö auto syöksynyt sinne. Vähitellen viljelysaukiot

▲ Puiston järvessä vedenpinta vaihtelee ja liekopuiset rannat paljastuvat. PU

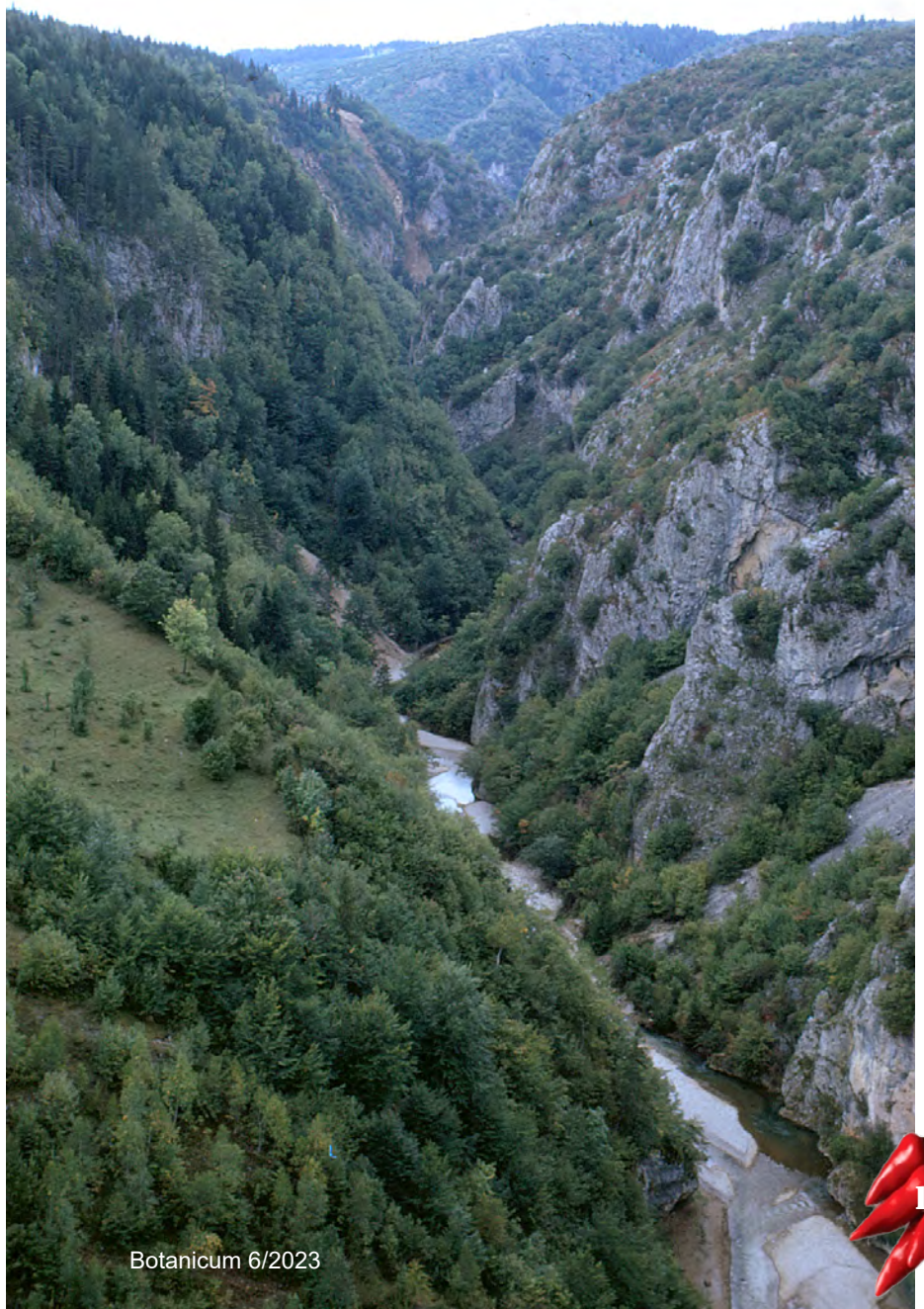
◀ Posliinisieni. PU

▼ Morača-joen kanjoni on henkeäsalpaava. PU

niukasti (muun muassa taponlehteä, koiranvehnää, lehtonurmikaa, varjolustetta, haavayrttiä, suikeroalpia, sinijuurta), sammalia ja jäkäliä perin niukasti.

Kahta turistibussia seuraten ajoimme melko pienelle Biogradsko-järvelle (1 100 m mpy). Sen rannassa oli campingalue. Rantoja reunustivat komeat lehtipuut, ylempänä oli havupuitakin. Närhi, pähkinänakkeleita ja pieni kirjotikka nähtiin.

Kello yksi oltiin jälleen asfaltin päällä. Tie nousi 1 130 metriin ennen kuin lähdettiin laskeutumaan kohti rannikkoa. Vuoret edessä pilvien peitossa – pahalta näyttää. Hyvin jyrkkää laskua ja sataa aika rankasti. Tie kulkee tosi syvän Morača-joen kanjonin reunalla ja näkymät olivat päätähuimaavia.

kanjonin varressa laajenivat ja tie aleni alle sataan metriin. Saavuttiin Titogradiin [Podgorica], jossa pysähdyttiin syömään.

Muuten kaupungissa ei viivytty, vaan jatkettiin lounaaseen kohti Petrovacia. Tie läheni Skadarsko Jezero -järveä, jonka rannoilla valtavat ruovikot, lummetta ja uposkasvi”mähnää” vaikka miten paljon. Poukaman kylässä kauniita veneitä, verkkoja kuivumassa ja siat syömässä vesipähkinää, *Trapaa*. Lähellä Virpazaria pysähdyttiin keräämään lähinnä vesikasveja. Kaislaa, isohaara-palpakkoa, rannan tuntumassa isoja vesipähkinälauttoja, joiden seassa tähkä-ärviää, ahvenvitaa, hentokarvalehteä ja näkinruohoa. Nokikanat soutelivat kasvustojen seassa ja paikka näytti hyvältä lintulahdelta.

Heti rannalta alkoi nousu vuoristoon [nykyistä suoraa tietä rannikolle ei ollut]. Tien maksimikorkeus oli noin 700 m ja ylhäällä ajelimme pilvessä. Rinteillä oli pengerviljelmiä, kaukana alhaalla, tieserpentiinien takana välkehti Adrianmeri. Rakkopensas (*Colutea arborescens*) ja piiskaherne (*Spartium junceum*) kukkivat.

Lopulta laskeuduttiin rannikolle. Sveti Stefanin loistohotellisaari kuvattiin. Hotelleja oli koko muu-kin ranta täynnä ja ihmisiä paljon. Turistisesonki oli yhä täydessä menossa. Budvassa vielä pysäys bensiinin ostoon. Jugopterolin pahanhajuinen 86-oktaaninen maksoi 2,55 din [0,84 €] / litra. Tie

jatkui laaksossa Tivatiin, jonne saavuttiin iltapimeässä. (IK)

▲ Sveti Stefanin edustalla on upporikkaiden hotellisaari. PU

12.9. Saimme Tivatin Park Kamelia -hotellista mukavan huoneen pohjakerroksesta, ja auton saattoi ajaa parvekkeen eteen. Receptionin tumma ja kielitaitoinen tyttö muisti viimekesäisen suomalaisen ryhmämme, jolla oli mukanaan paljon kasviprässejä (Aalto ym. 1972).

Aamuyöstä kukot karjuivat helтта suorana. Prässäystoimet saatettiin loppuun aamupäivällä; sienet olivat yön levällään huoneessa ja kuivuivat melkoisesti. *Yucca* kukki hotellin pihassa ja *Glaucium flavum* rannalla. Lähdimme puolelta päivin ja heti aluksi jonotettiin Kotorinlahden lauttarannassa puolisen tuntia. Jono oli pitkä ja isoja rekkvoja paljon. Lauttalippu maksoi edelleen 15 dinaaria [4,9 €]. Puoli kahdelta oltiin taipaleella lahden toisella rannalla.

Villipalsternakkaa ja -porkkanaa kasvoi aika runsaasti tienvarsis-

Aalto, M. ym. 1972. Jugoslavian retki 11.–25.VI.1971. Helsingin yliopiston kasvimuseon monisteita 5: 1–46.

Rukoilijasirkka macchialla. MK

sa, rinteet olivat paikoin punaisina *Ericaa*. Hotelleja oli ja uusia rakennettiin, melko usein näkyi myös leirintäalueita. Keväisen hotellimme (Orlandon) kohdalla auton oikea takarengas räjähti. Se vaihdettiin ripeästi. Viiden kilometrin päässä, Dubrovnikissa, tyhjeni juuri asentamamme vararengas, joka oli paikattu Istanbulissa. Nyt pantiin alle nokkapelliltä tuliterä rengas, joka oli kuitenkin melko tyhjä. Kysymällä läheltä löytyi huoltoasema, sieltä ei kuitenkaan saatu ilmaa. Pidemmälle ei uskallettu ajaa. Pitkään haettiin ja kyseltiin pumppua. Lopulta asemalle tuli auto, josta pumppu löytyi ja

rengas saatiin auttavasti täytettyä. Seuraavalla huoltoasemalla se täytettiin normaaliksi. Nyt ajelemme eteenpäin parasta toivoen, sillä molemmat vararenkaat ovat tyhjiä. – Pumpunlainausohjelma johtui muuten siitä, että oma pumppumme oli risa, uudesta asti käyttökelvoton.

Agavea tienvarsilla, hienoja oliiviviljelmärinteitä, kylissä ravintoloita ja täyshoitoloita. Osteriviljelämä merenlahdessa. Tutka poliisilla tienristeyksen lähellä. Isot hotellikompleksit näyttävät jääneen taakse, eikä sopivaa hotellia heti löytynyt, joten ajoimme pimeyden jo laskeuduttua Zaostrongiin hotelli Dalmatiaan asti. (PU)

13.9. Dalmatiasta saatiin kahden ja yhden hengen huoneet eri rakennuksista. Hotellin campingilla oli erityisesti tšekkiläisiä ja saksalaisia lomaviettäjiä ja täysi häkä päällä. Kasvien prässäamisessä meni myöhään – kuten tavallista. Illalla ja yöllä oli raju tuuli ja prässit tuntuivat aamulla niin löysiltä, että kuorma oli sidottava uudelleen. Prässit olivat kuivuneet aika tavalla, samoin kuin edessä 'kuivatuskoneessa' olleet suuremmat sienet.

Hotelli ja aamutee maksoivat 176.90 dinaaria [58 €]. Matkaan päästiin klo 10. Sieniä kuivateltiin autossa avonaisissa paperipusseissa, ja haju oli sen mukainen. Sää oli kaunis ja riuhtova tuulikin hetkeksi väsähtänyt. Poutapilviä ajelehti vuorten yllä ja aurin-gonpaiste oli kuuma. Marjovaa mastiksipistaasia aika paljon ja öljypuut täynnä oliiveja.

▲ **Hotelli Dalmatian hiekkarannat olivat vielä täynnä auringonottajia. MK**

Makarskassa korjautettiin rikkinäisen vararengas; eilen vauhdissa hajonnut oli korjauskelvoton. Konepellillä on siitä nyt vain vanne ja näkyvyys olennaisesti parantunut. Käävät kuivuvat siinä edelleen. Makarska on turistipaikka, ranta täynnä läskinkärventäjiä. Näkee mitä varakas keskiluokka tekee: syö. Läskiä on, mutta ei lihaksia.

Puolelta päivin olimme yhden vararenkaan turvin taipaleella, mutta onneksi tiet ovat jo parempia. Rannikolla on hotelli hotellin jälkeen ja ravintoloita tavan takaa. Rannat täynnä lomailijoita ja telttailijoita. Vuoret ja valkoiset kalkkikalliot luovat maisemalle iloisen, valoisan ilmeen. Syksy on pitkä ja ihana, leuto muttei kuuma ja aurin-gonpaiste tehokas, miellyttävä. Erikoisesti valokuvattiin rannikolle luonteenomaista puukanervaa, joka oli täydessä kukassa. Monessa paikassa jukka ja oleanteri

► **Mastiksipistaasi, Välimerenalueen luonteenomainen pensas. PU**

kukkivat kauneimmillaan. Otettiin bensiiniä, superia, litrahinta 163 dinaaria [0.99 €].

Vaihteeksi täpättipistaasia, joka on ollut mastiksipistaasia harvinaisempi. Paikoin on näkynyt vähän risiiniä. Myrttikin kukki ja rosmariini kerätään juuri ennen Splitiä. Split on Jugoslavian suurin satamakaupunki ja siellä on telakkateollisuutta, siis laivanrakennusta. – Kaustisten pelimannit soittavat heleästi mankkanauhalla. Kaikkien toivomuksesta se kuunnellaan kahteen kertaan.

Klo 16 saavuimme Vodicen hotelli Olympiaan. Suuren, modernin rakennuksen kattoon asti avoimessa tilassa oli sisäpuutarha. Präs-säys hoidettiin hotellin pihalla, ja tähtien syttyessä prässit olivat irrallaan katolla muovilla peitettyinä. Illallisella ravintolasalin kansoittivat pääasiassa tanskalaiset turistit. Hotellihenkilökunta puhui mieluiten saksaa. Huomasimme, että oli Orvo Vitikaisen nimipäivä ja sitä juhlistettiin konjakilla kahvin kera. (MK)

14.9. Aamulla kattokuorma sidottiin ja kaikki tavarat saatiin mahtumaan autoon taas kerran – kuivia kasveja alkaa kertyä. Aamiainen oli hotellin hintaan nähden heikko: kahvia / teetä, valkoista leipää, voita, juustoa, hilloa. Nyt ajetaan kauniissa auringonpaisteessa kohti Zalaria ja sen ympärillä leviävää laajaa tasankoa. Vuoret alkavat mataloitua. Öljypuuta, granaattiomenaa, viikunaa, pistaasioita, kärsimyskruunua ja katajaakin kivivallien väleissä. Kuivan näköistä ruohikkoa – kars-tia. Istutettuja mäntymetsiä, joissa

▲ Granaattiomenat ja aitoviikunat alkoivat kypsyä. PU

jonkin verran sypressiä. Tien oikea laita täynnä mainostauluja, liikennemerkit jokseenkin hukkuvat niiden sekaan. Tie aivan rannassa ja sen varressa laajat alat hyvin kehittyntä macchiaa, valtapuina mastiksipistaasi, mansikkapuu ja rautatammi. Rantatasanko on melkoista hedelmätarhaa. Paikoin kuitenkin pintaan tulee kallio ja silloin maasto on karua soraa ja kivivalleja, joille on istutettu havupuita.

Tie on mutkaista ja muuttunut pinnaltaan melko epätasaiseksi, kallistukset mutkissa huonot, vaaralliset. Kattokuormaakin jouduttiin korjaamaan, tien mutkai-

suudella lienee osuutensa asiaan. Tänään on tien varressa näkynyt runsaasti murskautuneita autoja, muuan vanha linja-autokin kyljellään. Pääosin tie seurailee tiukasti kivikkoista jyrkkää rantaa. Useassa kohdassa meressä on havaittu pyörteitä kertomassa maanalaisen karstivirtojen purkukohdista. Senjissä pyörteiden tunteissa oli vesivoimalaitoskin.

Karlobagissa, noin 200 m meren pinnan yläpuolella karheata karstilouhikkoa, jossa kasvoi vain kärsimyskruunua ja ruusuja; tienposkesta sentään löytyi joitain rikkaruohoja ja pieniä jumaltenpuita. Meri on aika lähellä jyrkän ja kallioisen rinteiden alla. Kivaitasokkeloita ja kapeita terasseja oli mielettämiä määriä ja pieniä ovat viljelytilkkuset niiden väleissä. Rannikon edustalla lähes autiolta vaikuttavia saaria, joilla kuitenkin on pitkiä kivaitasokkeloita. Tienvarressa tamariskejä ja tärpättipistaasia. Kerran vielä pysähdyttiin keräämään savikoita ennen kuin tultiin Crickvenicaan. Kohta sen jälkeen kaarrettiin motelli Ad Turresin pihalle, josta huone saatiin ensimmäisestä kerroksesta. (IK)

Karstimaiden kalkkikivinen maa on karu kasvualusta. PU

► **Kivien lomaan on raivattu terasseja ja viljelytilkkuja etenkin oliiville. PU**

15.9. Yöllä oli alkanut myrskyisä tuuli, joka tuntui autoa pakattaessa. Kovilla puuskillla prässit olivat lähteä katolta ja vain yhtä autonovea saattoi kerralla pitää auki. Ensimmäisen kerran oli tuollainenkin kiusa. Yhdeksältä kuitenkin oltiin tiellä ja maksettu 156.60 dinaaria [51 €] huoneesta ja aamupalasta. Kuljettaja-Maurin liikkeistä ja puheista päätellen tuuli tarttui tötteröömme rajusti.

Nousu Adrianmeren tuntumasta alkoi viehättävien karstipainanteiden puutarhojen läpi. Tuuli heikkeni, mutta satoi ja oli kylmä. Postojnaan tultiin kahdeltatoista ja lopulta muovi levitettiin katolle. Kävimme Postojnan tippukiviluolassa, missä toppatakkinen, koppalakkinen, poninhäntäinen jugoslaavi opasti meitä heleällä englannin kielellä. Ei kuitenkaan Mauria, joka kameransa kanssa juoksi edelle kuvaamaan.

Sateessa ja hämärässä ajeltiin viljelymaisemien ja kuusimetsien halki Podljubeljiin (korkeus 700 m). Majatalo Ankelen emäntä muisti meidät ja saimme saman huoneen kuin keväällä. (PU)

16.9. Pojat prässäsivät eilen sitkeästi kasvinsa ankeista oloista huolimatta. Märkinä ja kylmissään he tulivat vinttikamarin huoneeseemme, jossa ei tarjennut kuin tökkien ja vilttien alla. Minulle yöstä tuli vähemmän miellyttävä, kun sairastuin ripuliin. Yö meni valvoessa ja painajaisten katsoamisessa. Jätin väliin aamupalan.

Aamulla sää oli edelleen pilvinen, mutta poutainen. Lämpöhousuihin pukeutuneina matelimme kahdeksan jälkeen jyrkkää mäkeä ylös ja reilun vartin kuluttua oltiin rajalla. Jugoslaviassa ei tullia, passejamme ei edes avattu. Sama Itävallan puolella, missä vain Green Card vilkaistiin. Rajasola oli hieman yli

1 000 m korkeudessa, tie tunnelissa ja sen jälkeen 17 % lasku! Rinteillä kasvoi pyökkin ja havupuiden sekametsä, 750 metrissä jo runsaslajinen lehtimetsä. Liikenne oli vilkasta. Alimmillaan (450 m) laaksossa paljon maissia. Tienposkessa kuopivat irtokanat eivät välittäneet vähääkään autoista.

Postojnan tippukiviluola on maailman mahtavimpia karstiluolia. MK

Rennwegissä otettiin bensa –
litrahinta 3,60 šillinkiä [0,87 €].
Tie alkoi nousta vuoristoon. 1 000
metrissä perunanvarret olivat
paleltuneet, 1 420 metrissä juuri
satanutta lunta, 1 620 metrissä
maa oli puoliksi valkoinen, tieltä
lumi oli sulanut. Lasku nelipyö-
rävädolla alkoi, jyrkkyys paikoin
15 %. Jarruteho mahtava. Ky-
lät näkyvät kuin lentokoneesta
katsoen. Seuraavassa nousussa
1 400 metrissä lunta. Pensas-
maista *Pinus mugoa*. Ohitimme
Obertauernin hiihtokeskuksen
(1 700 m). Laskussa vanhalla
kapealla tiellä liikennevalot pääs-
tivät liikenteen vain yhteen suun-
taan, odotimme pitkään jonossa.
Iltahämärissä tie aleni 660 metriin
ja jäimme yöpuulle Gasthausiin
Hüttauhin. (MK)

17.9. Huone ja aamiainen mak-
soivat 236 šillinkiä [57 €]. Aamul-
la oli poikkeuksellisen kylmää.
Mauri oli kuumeessa ja aloitti
ftalatsol-kuurin. Pientä jokea
seuraileva tie oli aika hyvä
mutta mutkainen. Mutkissa

▲ Itävallassa ensilumi oli jo sata- nut vuorilla. MK

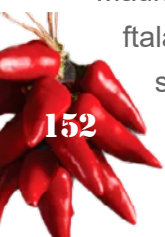
ja pikkuteiden liittymissä oli usein
peilejä. 30 km ajon jälkeen tultiin
Münchenin Autobahnille. Rajalle
reilut 40 km. Itävallan puolella
ei ollut mitään rajatarkastusta,
Saksan puolella raottivat vähän
passia ja vihreää korttia.

Autobahnin sopivilla levähdys-
paikoilla pysähdyttiin muutaman
kerran keräämään pellonreunois-
ta savikoita ja muita rikkakasveja
ja metsäpaikoilta sieniä. Liikenne
muuttui vilkkaaksi, ja joskus oli
vaikeuksia päästä röttelöllämme
takaisin Bahnille. Münchenin läpi
ajettiin pysähtymättä ja helposti.
Ei mutkia ja tie merkitty erittäin
selvästi – missähän seikkailim-
mekaan keväällä? Muutama kerta
pysähdyttiin ennen Nürnberg
Feucht -motellia, johon jäimme
yöksi lähes 400 km ajon jälkeen.
Illalla syötiin motellin kuppilassa
hanhenrintaa herkkusienikas-
tikkeessa, ruokajuomana oli
erinomainen olut. Kesti pitkälle

yöhön, ennen kuin kaikki kasvit
olivat papereitten väleissä. Vähän
häijyytti sotkea siistin motellihuo-
neen lattiaa. (IK)

18.9. Aamulla Nürnbergissä mat-
katoimisto hoiteli tunnin autolaut-
talippujen tilausta. Surkeasti kävi,
joudumme matkustamaan turis-
tiluokassa, koska ensimmäinen
luokka oli täynnä. Koetetaan kes-
tää ja – kuten Mauri ehdotti – is-
tua yötä päivää baarissa. Liikenne
tällä moottoritiellä oli hiljaisempaa
kuin eilisellä. Keltaisia hätäpuhe-
limia oli melko taajaan ja ajoradat
on erotettu toisistaan galvanoi-
dulla rautakaiteella, usein välialu-
eella on myös pensasistutuksia
(lumimarja, tyrni, tammipensaik-
ko, ynnä muuta). Opasteet ovat
selviä, saksanhirvivaroituserk-
kejä on melko taajaan. Rekkoja
oli paljon, eilen nähtiin vain yksi.
Levähdyspaikkoja oli tiheään ja
ne olivat hyviä penkkeineen, pöy-
tineen, vähänkätettyine roskako-
reineen. Ja missä ei ollut vessaa,
on varottava metsässä liikkua,
niin tiheään maasto oli miinoitettu.
Pysähdyksillä kerättiin erityisesti
sieniä. (PU)

19.9. Illalla saatiin Kasselin Rast-
hausista viimeinen vapaa huone.
Ilmeni, että tyttö vastaanotossa oli
suomalainen Eija Kokkolasta. Ti-
lattiin oitis Hampurin Rasthausista
huone seuraavaksi yöksi, ettei
jäädä taivasalle. Prässättiin ulko-
na, kun huone vaikutti liian siistiltä
eikä kasveja ollut tolkkutomasti.
Huoneen lämpöpatteri saatiin
toimimaan ja kun sen suojakotelo
oli auki alta ja päältä, niin ihanne-
kuivuri oli valmis. Auton nokalla
ollut kuivaushäkki purettiin ja

◀ **Paljon humalaa tarvitaan Saksan olutlitrojen valmistukseen, tässä laaja humalatarha Nürnbergissä. PU**

lihuoneeseen patterin päälle sitä ei käy ottaminen. Sieniä kerättiin paljon ja niitä yritettiin kuivata jo ajon aikana ja nyt kaikki paikat autossa ovat täynnä tuoreita sieniä. Matkalla otetun bensan litrahinta oli 0,64 DM [1,12 €]. (IK)

20.9. Eilen illalla puoli kuuden aikaan tultiin Hampurin Rasthausiin. Kolmen hengen huoneemme hinta oli 60 DM [105 €]. Pimeän tullessa kasvit saatiin prässäytyä ja sienet levitettyä kuivumaan, niitä oli patterin päällä, tuoleilla, pöydällä ja ties missä, mutta aamulla vain muutama oli kuivunut. Vaikka pökkösieni oli jätetty auton konepellin alle, oli huoneessamme aamulla vallan makea haju.

Lähtö Hampurista kello kymmenen – oli niin kylmää, että auto ei

startannut ilman ryyppyä. Matka Travemünde oli lyhyt ja sata-massa oltiin jo kolmelta. 16.30 alkoi lastaus laivaan. Mitään tulli-muodollisuuksia ei ollut. (IK)

Nyt ollaan laivassa täysin kotiutu-neina pukuun ja kravattiin. Tuskin meitä saattoi erottaa erikoisluokan matkustajista. Vaatteiden vaihdon jälkeen menttiin syömään – pi-naattikeitto, kalaa / sikaa ja kahvin kanssa Valion jätskiä. Aterian jälkeen käytiin puhumassa ensin informaatiossa, ja sieltä opastetuina laivan valvontakeskuksessa. Sieltä heltisi helposti lupa saada viedä kosteat sienet laivan kone-huoneeseen 45-asteisten diesel-moottorien päälle kuivumaan. Itse valvontakeskus oli kiintoisa: ei tuollaista mittarimäärää ole ennen yhdessä paikassa nähty. Ostettiin Hesarikin – tosin pari päivää vanha. Menehän tämä turistiluokan-kin hytissä, varsinkin kun neljättä ei seuraksemme tullut. (PU)

metalliverkosta tehtiin kaksi hyllyä lämpöpatterin yläpuolelle. Siinä koko sienisaalimme kuivui yön aikana, mutta me saimme tieteen nimissä hikoilla koko yön.

Aamulla jatkettiin sumusäässä Autobahnia kohti pohjoista. Aamusumut ovat vaarallisia ja ketju-kolarien aikaa. Matkalla kerättiin lähes yksinomaan sieniä, hape-roita, rouskuja, lehtikuusentatti, seitikkejä, hiippoja, koivunkanto-sientä, kääpiä, jne. Myös pökkö-sientä löytyi – ja paperiliinoinhin käärittynä yritämme nyt kuivata haisunäättää auton keulalla; hotel-

Pökkösienien keruu ja kuivatus olivat retken haasteellisimpia askareita. MK

LOPUKSI

Valtaosa matkapäivistämme oli aika samankaltaisia: ajettiin pitkiä matkoja melko hitaasti, pysähdeltiin keräämään näytteitä, lounastettiin tien varren ravintoloissa ja yövyttiin hotelleissa. Yöpymispaikeissa illat usein pitkälle yöhön, joskus vielä seuraavana aamuna, prässättiin päivän keruita ja poistettiin prässeistä kuivia näytteitä. Aika ei tullut pitkäksi eikä kyllästymään ehtinyt, niin kuin ehkä tätä päiväkirjaa lukiessa.

Keskeinen tavoite oli kerätä kasvimuseolle herbaarionäytteitä ja niitä saatiinkin, noin 8 600 numeroa putkilokasveja, 680 sammalia, 675 jäkäliä ja 750 muita sieniä. Monista keruista otettiin useita kaksoiskappaleita. Kaikki keruut tulivat perille Helsinkiin, paluumatkan eurooppalaiset kulkivat mukana ja matkan varrelta lentorahtina tai kuriiripostina lähetetyistä viimeisetkin paketit tulivat syksyn aikana, tosin Turkin lähetystöstä ja Iranin hovista paketteja jouduttiin kyselemään. Sen sijaan saapumatta jäi pari matkalta kehitykseen lähetettyä filmirullaa.

Vajaan vuoden ikäinen, noin 34 000 km ajettu automme, jonka lokasuojassa oli vain yksi pieni lommo, mutta jolla oli sitäkin suurempi maine Himalajalla käynnistä, myytiin hyvään hintaan. Rahoilla palkattiin pari henkilöä järjestelemään näytteitä ja avustamaan etiketoinnissa seuraavan talven aikana. Aputyövoima pakkotti myös retkeläiset hoitamaan näytteensä kuntoon ripeästi, vaikka muitakin kiireitä oli.

Etiketoinnin jälkeen putkilokasvinäytteet järjestettiin heimoittain. *Flora Iranican* tekijä, K.-H. Rechinger vieraili kasvimuseossa keväällä 1973 ja määritteli melkoisen joukon alueen näytteistä. Ensimmäiset näyte-erät lähtivät lainaan *Flora Iranican* tekijöille jo samana vuonna. Lisäksi näytteiden duplikaatteja lähetettiin vaihtona tai lahjoina tärkeimpiin alueen tutkimukseen keskuksiin, etenkin Wieniin ja Edinburghiin, sekä alueen kansallisiin herbarioihin Ankarahan, Teheraniin, Kabuliin, Peshawariin. Yllätykseksi sain kuulla, että Afganistaniin lähetetyt näytteet olivat tallessa Kabulin herbariossa ainakin vielä muutama vuosi sitten. Vaihdoissa on saatu hyvää näyttemateriaalia näiltä ja muilta huonosti tunnetuilta alueilta.

Muutamien heimojen (etenkin Chenopodiaceae, Cyperaceae) ja alueiden (Turkki, *Flora Iranican* alue) näytteitä on käytetty paljon, ja ne on enimmäkseen määritetty. Sen sijaan Induksen takaisesta Pakistanista ja Intiasta sekä Europasta kerätyt näytteet ovat jääneet vähemmälle käytölle. Aika usein keruitamme on siteerattu vaihtoon lähetetyistä kaksoiskappaleista. Kuluneen 50 vuoden aikana myös muiden ryhmien näytteistä pääosa on määritetty, Aasian sienet jo 1970-luvulla.

Olimme onnekkaita ja liikkeellä hyvään aikaan. Tuolloin vielä kohtasimme noiden alueiden kulttuureihin kuuluvan ihmisten ystävällisyyden ja vieraanvaraisuuden. Turismi ei ollut sitä ehtinyt turmella, väestön hillitön

kasvu kuluttaa luontoa ja räjäyttää kaupunkeja eikä viime vuosikymmenten poliittinen kehitys vaikeuttaa tämänkaltaista matkaamista. Suomalaisia oli alueella vähän ja kaikki auttoivat tarvittaessa. Kaikki tapaamamme paikalliset botanistit suhtautuivat suopeasti matkaamme ja keräämiseemme. Olennaista koko suuren ajatuksen onnistuneelle toteutumiselle oli myös suomalaisten ystävien, kollegoiden, laitosten ja rahoittajien varaukseton tuki.

Päiväkirja tässä muodossa ei enää tavoita matkakumppaneitani – **Ilkka Kukkonen** kuoli 6.10.2020 ja **Mauri Korhonen** 29.4.2022. Omistan tämän koosteen heidän muistolleen.

Uotila, P. 2022–2023: 50 vuotta Kasvimuseon tutkimusmatkasta lounaiseen Aasiaan.

Saatteeksi & osa 1. Saksasta Balkanin läpi Turkkiin. *Botanicum* 2/2022.

Osa 2. Iran – šaahin valtakunta lännestä itään. *Botanicum* 3/2022.

Osa 3. Sotien Afganistan. *Botanicum* 4/2022.

Osa 4. Pakistanissa lähetystyöntekijöiden vieraina. *Botanicum* 5/2022.

Osa 5. Intiaan – kauimmas itään ja korkeimmalle vuoristoon. *Botanicum* 6/2022.

Osa 6. Intia – Kullu-laaksosta Jammun ja Kashmirin rajalle. *Botanicum* 1/2023.

Osa 7. Kiistelty osavaltio ja paluu Pakistaniin. *Botanicum* 2/2023.

Osa 8. Afganistan – Hindukushin erikoisuuksia. *Botanicum* 3/2023.

Osa 9. Iran – Kaspianmereltä sisämaan suolajärvelle. *Botanicum* 4/2023.

Osa 10. Turkki, Mustanmeren rannikon kautta Eurooppaan. *Botanicum* 5/2023.

Osa 11. Välimereltä ja Balkanilta syksyiseen Saksaan. *Botanicum* 6/2023.

